

Olağan

n.42

İKİ AYLIK ŞİİR DERGİSİ

OCAK ŞUBAT 2025
FİYATI: 140 TL

DOSYA:

ŞİİR VE DÜŞÜNCE

ZAFER ACAR, MEHMET BAŞ, ÖMER YALÇINOVA, ENES TALHA TÜFEKÇİ
ALİ OTURAKLI, KAAN EMİNOĞLU, ERAY SARIÇAM, MELİKE AYDIN ACAR
ZEYNEP YILDIRIM, ABDULLAH YALIN, SAMET KARA, EKREM ELMAS
MAHMUD MUSAB ÖNDER, EMRE ASLAN, SELMAN ÖZKUL, İLKNUR ORAL,
HÜLYA ÖZCAN, HANİFE SUDE KARAAĞAÇ, YAREN NUR ÖZEN, AYKUT
NASİP KELEBEK, VOLKAN ARSLAN, MUSTAFA NEZİHİ PESEN, MAHSUM
OĞRAK, ENGİN KOCA, AHMET MELİKŞAH İNCE, EMRE ASLAN

TÜRKİYE
DİL VE EDEBİYAT
DERGİSİ

FATİH

Minik Ellerden,
Büyük Hayallere

Sunuş

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ

Adına Sahibi
Ekrem Erdem

Genel Yayın Yönetmeni
Aykut Nasip Kelebek

Yayın Yönetmeni
Turgay Demirel

Editör
Mahsum Oğrak
Yunus Emre Koşar
Yunus Emre Aklıbaşında

Yayın Kurulu
Hasan Hüseyin Özbunar
Samet Kara

Tasarım
Zülkarneyn Erdem Özсар

Abonelik Servisi
0212 581 61 72

Satış Fiyatı: 140 TL
Yıllık Abone: 840 TL

Basıldığı Yer
Aktif Matbaa ve Reklam Hiz.
San. Tic. Ltd. Şti.
Osmangazi Mahallesi Genç Osman
Caddesi No:2/C Esenyurt / İstanbul

ISSN: 2619-9246-0031
İki Aylık Ulusal Süreli Yayın

TÜRKİYE DİL ve EDEBİYAT DERNEĞİ
Feshane Caddesi Nu:3
Eyüp / İstanbul
Tel: 0212 581 69 12 - 581 61 72
Faks: 0212 581 12 54

~~~~~
Dergiye yazılar elektronik posta yoluyla gönderilir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın Kurulu dergiye girecek yazılarda gerekli gördüğü düzeltme ve değişiklikleri yapabilir.

 olagansiir
 olagansiir
 olagansiirdergisi@gmail.com

Her şair-yazarın tek tek eserleri üzerine düşündüğü gibi gençlik yıllarından başlamak üzere bütün bir edebiyat serüveni üzerine de düşünmesi ve güçlü külliyatlar oluşturma noktasında sağlam planlamalar yapması gerekiyor. Bu noktada, eleştiri türünden yoksun bir külliyat düşünemiyor, yeri geldikçe de genç şairlere eleştirinin önemini hatırlatıyoruz; maalesef yeni kuşak, eleştiriye önceki kuşaklara nazaran çok daha uzak duruyor. Genç şairler edebiyat ortamına dinamizm kazandırmak ve şiirin entelektüel arenadaki alanını genişletmek istiyorlarsa eleştiriyle ilişkilerini derinleştirmeliler. Eleştiri programları konusunda da kendilerini tamamen dergilerin özel sayı ve dosyalarına teslim etmekten uzak durmalı, kendi gündemlerini oluşturmayı başarmalılar.

Kendi gündemini oluşturmayı başarmak: Bu meseleyi önemsiyoruz. Genç şairler kendilerinden önceki şairlerin ya da akranlarının beğenilerinin peşine biraz fazla takılıyorlar ve bunun sonucunda dergiler şiirimizde pek de bir yeri olmayan şairlere düzülen methiyelerle doluyor; beğenilerimizin entelektüel seviyemizi yansıttığı unutuluyor. Birbirine benzeyen sadece beğeniler değil elbette, şiir de bu problemden payına düşeni alıyor ve dergiler bir örnek yazılmış şiirlerle dolup taşıyor. Genç şairler sanki birbirlerinden ayrışma gayretiyle değil -ki işin normal budur-, birbirlerine benzerme arzusuyla yazıyorlar.

Bu sayımızda editörlerimizden Mahsum Oğrak'ın hazırladığı "Şiir ve Düşünce" dosyasıyla karşımıza çıkıyoruz. Şiirin ve felsefenin içinden yazarların katıldığı derinlikli bir dosya oldu. Keyifli okumalar dileriz.

Gelecek sayımızda görüşmek üzere.

Aykut Nasip Kelebek

İçindekiler

- Zafer Acar* Çakma Münacat . 04
Mehmet Baş Bir Tutunma Çabası . 05
Ömer Yalçınova Vazo . 07
Enes Talha Tüfekçi Kürsüsünü Kaybeden Sanatçıyla Konuşmalar-9 . 10
Ali Oturaklı Makiden Kısa Türkiye Tarihi . 14
Kaan Eminoglu Kederliyim, İyi Değilim, Rica Ederim . 18
Eray Sarıçam Allahlı Bir Domates . 20
Melike Aydın Acar Yeni Çağın Aç Tanrıları . 23
Zeynep Yıldırım Sırtımdaki Bıçak Konuşunca . 25
Abdullah Yahn Bağrımın Hüzünleri . 26
Abdullah Yahn Bin İki Yüz Yirmi Dört . 29
Samet Kara Metro -II- . 32
Ekrem Elmas Müzik Kutularına Saklanan Şarkılar . 38
Mahmud Musab Önder Anne Tablosu . 40
Emre Aslan Ferhunde Teyze . 42

- Selman Özkul* buralar hep putluktu . 45
- İlknur Oral* Onlar ve Biz . 46
- Hülya Özcan* Göğe Batan Şehir. 48
- Hanife Sude Karağaç* Dört Güz Nöbeti . 50
- Yaren Nur Özen* irrasyonel tutulma . 51
- Aykut Nasip Kelebek* Cilve . 52
- Aykut Nasip Kelebek* Hüsrandır . 53
- Volkan Arslan* Şiir Ve Mesafe. 54
- Mustafa Nezihi Pesen* Şair Sufiyle Nerede ve Nasıl Buluşuyor? . 58
- Mahsum Oğrak* Şiirde Yaratıcı Özne . 66
- Engin Koca* Şeytana Övgü . 69
- Ahmet Melikşah İnce* Felsefe ve Şiir . 72
- Emre Aslan* Şiir Ve Düşünce . 77

Zafer Acar

Çakma Münacat

Allah adına ödül verilse
alamaz Muhammet
yetim çünkü bu dünyada

üstelik jüride
kitapsız Nemrut Firavun Prof. Ebu Cehil olur
muhakkak

onlar cehennem kadar açlar
Allahım
ümidim yok öte dünyada da
cenneti onlara verirsin sen
birkaç çakma münacat karşılığında

Mehmet Baş

Bir Tutunma Çabası

Zamansız bahçelerde bir gül suya düşer
Bir gül suya düşer menekşelenmiş akşamlarda
Bense şarkılar söyleyerek geçerim yörenden
Üstümde güneşi çağıran fecir gömlekleri
Saçları eylül kokan kızlar geçer kapımdan
Sargısı çözülmüş bir yaranın avlusuna bağlarım atlarımı
Durgun sular gibi bakarım gözlerine
Sesini çağırırım sabah meltemleri ile dağlardan

Herkesinki bir tutunma çabası işte
Uçurumların künyesi kazanmış takvimlere
Kimliği teşhis edilememiş ölülerin göğsüne
Bir madalya gibi takılır hüzün
Kimse gördüğü rüyanın dışına çıkamaz

Unutmaktır insanın asıl vazifesi
Çünkü hatıralar kanatır insanı
Her sitem içinde bir suskunluğu barındırır
Kader son noktayı koyar ve gider
Kimliğimde mahçup gülüşler
Zembereği kırılmış kapıların önünde
Solgun güller nakaratı
Bahçemde elimsağma gülleri
Çivi yazısıyla yazılmış sanki dağlara
Saçları ağarmış kadınların
Üstünde buğusu tüten ekmeklerle
Çöllerin yanağına bir buse kondurarak
Belki de vakti bir rüyada dondurarak
Siperler kazar insan yağmur sesli akşamlarda
Bir yangından arta kalan küllerle

Bak şarkısı biteni çağırıyor ölüm
Gövde gösterileri yapıyor şehirde
Kurşunu bitmiş askerler

Ömer Yalçınova

Vazo

Kırın o vazoyu kalp adı verilen
Sonra dönmezsin işte, kırık yerlerinden
Altın eriğiyle birleştirilen bir vazo
Öncekinden daha değerli diye
İnsanlara sunulan, hayatın devamı için
Eksikliklerle dolup taşan ve mutsuzluğu
Kocaman bir çınar gibi büyüten

Akan suların gölgesinde,
Serinliğinde tatlı bir rüzgarın
Ve güneşinde doğan günün batan akşamın
Ve senin seviyesizce dolaştığın bütün Kızılay sokaklarının
Kalmışsa bir bütün halinde köprülerin burada
Demirden betondan ve taşların oyulmayan gözlerinden
Sen de ol artık değil mi, ara yani kaybolan yıllarını
Kaybolmayan yıllarını ve olmayan anların

Sonra kır o vazoyu kalp adı verilen
Sen de vazo ol kalp ol duygularını al soğuklarda beklet
Spartalıların çocuklarını beklettikleri gibi
Soğuk mağaralarda ve gelen ilk kurt sürüsüyle elinde ok
Elinde kılıç ve elinde kalemle

Kır kırıştır uçur bütün gökleri, köprüler üzerinde
Köprüler altında ve daha nerelerde nerelerde

Kalbinden başka bir şeyi yoktur
Şairlerin, kalbinden başka bir dostu ve hastalığı ve laneti
Sonra kalbinden başka bir düşüncesi yoktur
Hiçbir şairin, beyni yoktur, geleceği, yarını ve doğruları
Öyle bir bakar ki köprüler üzerinde aşk
Yağan yağmurlarda
Öyle bir durur ki aşkın karşısında
Kalbinden çıkar ama kurtulamaz hiçbir şekilde

Sen de şimdi doğrul doğ
Kalbini bir yana bırakma, aklını al çal kalbinin incecik duvar-
larına
Sonra olacaklar olacaktır

Sen olacaksın kırık dişlerinde
Ortaya çıkmış diş sinirlerinde, diş apsesinde
Ve şiştikçe şişen iltihaplarda, bir ur gibi sevdalarını taşımaya
devam et

Sevdalarını bir ur gibi
Ömründen götürən, seni ihtiyarlatan, içini geçiren
Ve hayata bir daha gelir miyim, hiç geldim mi diye şaşırduğun
Şaşkınlıkları

Okuduğun her cümlede
O vazoyu bir kez daha kır ve kırılan yerlerinden
Altın eriyikleriyle bağlanma diğer parçalarına
Diğer parçalarıyla sadece parçala sağlam kalan yerlerini
Bir ur gibi

Enes Talha Tüfekçi

Kürsüsünü Kaybeden Sanatçıyla Konuşmalar-9

“seni tutmadıkları ahitlerin cehennemine çağırıyorlar”

Biletin hangi oyuna ey sanatçı?
Her yerde aynı şeytan tiyatrosu
Perdelerden akıyor bir Shakespeare oyunu
Yönetmen: Şapkasının altında gizlenen
Kaypak bir Yahudi
Oyuncular: Sahte İsa tilmizleri
Bütün tarih bunlarla yatmış
Doğurmuş Amerikalı bir piçi
Oyun: Dünya cehenneminde bir Mesih âyini
KAN’la meshediyor tüccar efendi
Ortadoğu’nun zeytin bahçelerini
Her sahnede aynı kıyamet temennisi
Sanki
Tanrı Amerikalı ve çok seviyor Yahudileri
Hâlbuki
Filistin’de
Kan kuyuları kazıyor Holokost endüstrisi
Lübnan göklerinde
Siyon yıldızı parlatıyor öfkesini
Vurdumduymazlık Arabistanlı ve gırtlığı kirli

Ve
Ne Mesih geliyor
Ne Yusuf kuyudan çıkıyor
Ne de kuruluyor Davud'un krallığı
Sadece
Bir ölüm oyunu oynuyor peygamber katilleri
Oyundaysan gördün
Bütün biletleri Tanrı dağıttı
En son O oturacak koltuğuna
Söyleyecek yeni oyunun ilk lafını:
"Ey insanlar bilin,
Hiçbir soykırım geçemez gazabımı
Bütün sürgünlerden bir pay alırım
Öyle yaparım öfkemi
Oyunlardan oyun beğenin
Ben kurarım çünkü kader saatini"
Onlara sorarsan
Mümince bir saflıktır bu
Seni tutmadıkları ahitlerin cehennemine çağırıyorlar
Gitme!
Seni çarpık ruhlarının çarmihına gerecekler
Gitme!

Bir ikindi namazı sonrası
Ruhunun içinden çıkartıp astığın paltoya sığın
Dilinden taşıp yükselen ışık nereye akıyor bak
Bütün ışıkların aktığı o yere sığın
Sığın ki
Sanatında çarpsın merhametin kalbi
Görölsün vicdanlı bir sanatın kucak sesleri
Gazze’de kuruyan zeytin bahçeleri
Yetimlerin ağzındaki hurma taneleri
Bir avuçluk sahilde
Denizsiz kalmış balıkçı tekneleri
Hepsi gelsin oyununa, şiirine, şarkına
Yırtıp at kanlı piç yazıyı
Kendisine vaatler bahşeden deli saçmasını
Silahlar, lobiler, bankalar eline alsa da gırtlığını
İyice haykır hepsine karşı:
Siz,
Ne cömertsiniz!
Acısını başkasına tattırmanın ustaları
Sizsiniz küçük halkların büyük yarası
Avrupa’nın ortasında
Utana sıkıla suskunluk cezası

Bakın
Bebek kanı doldu ahit sandığı
Musa'nın tabletleri kırıldı
Mesih gelse ne değişir Kenan ülkesine
Tanrı Mabel'den kovuldu
Bir yıkıntı gibi yüreğinizde
Oynayın şimdilik dünya sizin sahnemiz
Oynadıkça büyüyecek kutsal öfke
Soluduğunuz havada
O acı son saracak sizi
Sürölüp uçurumlardan aşağı kayalar gibi
Yok olup gideceksiniz
Alnınızda bir taş
Üzerinde Tanrı'nın parmak izleri
Şöyle yazacak:
LANETLENMİŞ VE KATİL BİR YAHUDİ

Ali Oturaklı

Makiden Kısa Türkiye Tarihi

i

Rengimi belli etmem suda
Çoktan çözülmüştür zeytinin dalı
Anızdık, anızdınız, anız

ii

Herkes destekledi
İlk üç gün

Birinci gün 24 saatte
İkinci gün eğlence
Üçüncü gün kalabalıktı bana yer kalmamıştı evimde

iii

Dipçik gibiydi ülke
Ben doğuncaya dek
Bir tüfek bir tüfeği
Tam arkasından vurdu hep:

90lar türkçe pop
Başbakanın kardeşi uzandı tv'ye;

00'li turkey
Herkes kardeşiyle uzanmak istedi el ele;

10 . s . tunnel . tr

Kardeşim yüzüstü uzanıp sigarasından bir nefes çekti köprüde

20' new version türkiye

Tüm hasımlar kardeş çıktı atv'de;

O mavi yolculuklardaki

Birkaç durağın tapusu bende

Sonsuz öncesi son kozum bekle

Yalancı sancılar var bir de

Hiçbir şeye gebetürkiye

Her şeye de ebetürkiye

iv

Çözüm bir süreçti bitti

Şimdi kostik bu dere

Konuma gelelim taputürkiye

Cehennem çukuru hırsız çukuru

Gibi verim ayrıştırıcı yüzüncü yılda

Yasaklanan tek dildi

Gavurun ahlaklı salyasına ruh üfleyen

Babamdan kalan on bahçe

v

82 milyon tek yürek

Kısa vadede kâr ettirecek arsa baktı 6 ay Silivri'den

v+1

Bir türbe bulundu kütüğümde uzak
İkametimin dibindeki inşaatta kaçak
Her yatır gibi o da küsmüştü
Bir zaman bir kere
Yazık oldu darılmasının
Omuz silkememesi gururuna

Tabiat böyledir tek politik
Jeopolitiktürkiye'deyse
Doğa denilce akla sadece yeşil gelir
Yazık olamaz küsmelerim
Tövbe

Bilim, tarih, sanat ve dünya vatandaşı ne varsa
Ne var ne yok yazsa da
Soyumdan öncesini kutsayamadı
Bu topraklarda
Oysa tanrıları bile vardı

O tanrıların doğrudanlığı yerine temsili
Bir ilah yaratıldı
O ilahı getiren de getireni öven de
Yere yere gelen de
Temsili bir doğrudandı
Dedem bile

Perşembe gecesini unutup
Cuma vakti kalabalığa karıştı
Güvercinini boğdu Tekel 2000'nin kalın şeridiyle

Derken temsilinin bir müslümanı
Doğrudan abdestini bozdu termik
Kendimizi yüzyılsız bir secdeye yok olurken buluverdik
1000 yılı tüm dünyadan
Diğer bini müminlerden gizli sürdü
Kaza idi kalan yirmi üçü

v+1+ğ
Bu bir saygı, sayım
Ysine sahip çıkandan
Ysine sahip çıkamayana
Oysa uzun süredir
Evrensel bir haz onayı y
İster 1 ister 2 ister 3-4
Gözlerin büyür müydü bilemem
Şu an çok kolay bulunan
2-3-4 şeddeyi yan yana görünce
Ben benimkine mertek derim
Sen seninkine demişsin minare

Kaan Eminoğlu

Kederliyim, İyi Değilim, Rica Ederim

Bir cigara sar, acıyı heybenden çıkar
İç çekme, kılıç çekme, hayır dur
Biten bir aşkın ardından sadece susulur
Sakin dokunma geçmişe
Bütünlüğünü kaybetmiş bu beden
Ders almakla meşgul tarihten

Yorulmuş parmakları yaza yaza
Daha çalışacak çok yıl var oysa
Aşılacak çok duvar
Yenilgiler yaşadıkça
Zaferler gözümde büyüyorlar
Üstelik birkaç gündür öfkeliyim
Fazlaca sarsıldı iyi niyetim
Belli ki bana kesecekler faturasını
Bu mađlubiyetin
Kederliyim, iyi değilim, rica ederim

Ben de bir gül gibi içime doğru büyüyorum
Ama gül hasta, gül yorgun
Gül endişesini taşıyor yok oluşun
Defterler arasında kurutulmaktan kurtulacak elbet o da
Kaderi değil sadece sevgiliye verilecek bir demet
Olmak ya da yok olmak arasında bir gün
Kederliyim, iyi değilim, rica ederim

Papatya falının kalmadı bir anlamı
Köşe başı karanlık köşe başı mağlubiyet
Işık büyüsünü kaybetti
O eski renkleri arıyorum
Belki çok fakirim
Belki israf etmek istemiyorum
Kederliyim, iyi değilim, rica ederim

Geçmişimde sayfalarca kurum
Uçurumun kenarında bir mezar kazıyorum
Kalbimde gömeceğim sevgilerim
Kederliyim, iyi değilim, rica ederim

Eray Sarıçam

Allahlı Bir Domates

biraz düşününce her şey mantıklı gelir.

üzerinde allah yazan domates bile
kapı açar insanın zihninde.

küçük adam'ın zihin rahatlığına kavuşturur.
chul han düşer kas gücü girer devreye.

özür dilemeyiz arkadaşlarımızdan
karımızın gözünün yaşına bile bakmayız.

ama hep bir şekilde gelir bulur mutluluk insanı.

tabiatta pişmanlık yoktur.
sanayide tokat yiyen çırak
günü gelir – seni de tokatlar.

chul han'ı bile tokatlar.

üzerinde allah yazan domates sanayide
-senin işine- yaramaz.

yaramasını düşünmen bile
senin kusurundur – kaçış rampandır

en iyi ihtimalle.
kendini unutma biçimindir
üzerinde allah yazan domatese inanan küçük'e
katıla katıla gülmen.

cioran'cı, nietzsche'ci, camus'cu
bir kekre'lik bulamazsın o domateste.

iki kapak arasına sığdıramazsın
küçük'ün allah'ını.

domatesi sığdırabilirsin belki
bir poşete veya bir tik-tok postuna
ama seni baş başalığa mahkum etmez
o domates.

baş başalıktan bir mutluluk
biçimi devşirmez sana.

heidegger'den umut,
tractatus'tan ilham,
korku ve titreme'den iman
devşirmez.

hiçbir batılı çünkü
allahlı bir domates kadar bile
var olmadı.

sanayide tokat atan
allahlı bir domates...

küçük'ün kuşunun gölgesinde
olgunlaşan bir domates...
artık aşılması gereken bir şey'dir
o domates;

nietzsche kadar bile
babalarımız kadar bile
yorumlayamadık o domatesi;
küçük'ün domatesini...

deneyini küçük'ün
tecrübesini...

ondan boşalan yeri bile
yorumlayamadık...

tıpkısının aynısı
türkiye gibi...

Melike Aydın Acar

Yeni Çağın Aç Tanrıları

Tanrının karşısına çıkmaya cesaretiniz yoksa
takım elbiselerinizi giyip atlayın alçaklara
yaratacaksınız orada bir dünya
kanalizasyonu geçin yer altı sularını da
inin çekirdeğe
alevli bir gösteriyle yükseleceksiniz tüm sapmışların arasında
unutmayın bu sizin yaratımınız
sapkınlar bekliyorlar alkışlamak için sırada

siz yarattınız ya modern şehirleri salgınları
siz hükmettiniz ya yer altı ve yer üstü kaynaklarına
yüksek binalar dikip tepesinden siz attınız ya insanları
faizi icat edip tefecileri sevindirdiniz ya
uçığa uçmayı öğrettiniz gemiye yüzmeyi
insandan daha büyük olanı siz yarattınız ya
kurduğunuz bu dünyada sizsiniz sizin Tanrınız
O ise onların Tanrısı

bu pagan dünyada kendinizi biricik hissetmek istemiştiniz
özenmiştiniz Tanrıya
rölativizm kol geziyor netlik yok ortada
Milton'ın Yitik Cenneti'ni kutsal kitabınız sayın

Goethe'nin Faust'unu dua niyetine okuyun döne döne
akıl yürütün karşılaştırma yapın
eleştirin eleştiriyi de
varacaksınız yine kendinize
sizin dininiz yer altında yükselecek
dönüşünüz ancak kendinize
aklınız kocaman bir refleksiyon diyalektik düşünce nerede
kendinizi doğurup kendinize aşık oldunuz
el ele dolaştınız aklınızla
aydınlatmak için yer altı dünyanızı
semayı yere indirmeyi denediniz
çalışanlar için başarı kaçınılmaz
karanlık kalplerinize kan veremese de aydınlık günleriniz
uygun adım ilerlediniz
ikonik hareket başlatmak için maddenin çarpık yollarında

Zeynep Yıldırım

Sırtımdaki Bıçak Konuşunca

Karanlık, durduğum yerde
Çaktırmadan süzdü kelimelerimi
Yan masadaki
Nokta kullanmadı
Cümlelerin imlası bozuk

Ferah bir pencereden gelen esinti
Dalgın çarşambalar
Keyifliyse pizza kraker akşamı
Şiir de uğruyor bazen

İnsan; gazap, aşk, elem
Ölüm kokan evlerde
Ağız kavgası, hiç susmuyorlar

Korku; karabasan gibi çöktü
Üstüne gidiyorum, ele geçirinceye kadar beni
Yüzleşiyorum, çatışıyorum
Yeniden sarılsın istemiyorum kollarıma
Sırtımda bıçak gibi bir ağrı

Ağaca kurulmuş salıncakta
Çocukluğum,
Geceye yenilmedi
Sabahı ve güneşi gördü
Hiç büyümedi.

Abdullah Yahn

Bağrımın Hüzünleri

16 Eylül 2024, Ankara

Taşmaya başlayan bir irin artık bu malihulya
Hişımıyla savrulmuş bir kapı artık
Kaç martı var sana eşlik eden
Geçtiğinde yanımdan öteye
Söyle

Nasıl olsa tıpkı hep olduğu gibi
Görünüp gidecektim defalarca
Kasım, zeytinler ve gurbet acısından
Bu kış da geçecekti
Elbet azabı bilerek tartmayan
Kantara ağır gelen bu hazdan
Şimdi bu yol daha da yakın hiç bilmediğim yol
Hiç bilmediğim sen,
Ve Bilkent'in ışıkları
Yeşil bir serçe otomobil ile varacaktım
Üzerinde eski grekçe şarkılarla
Nereye varacağımı bilmeden
Lacivert yaşam durakları
Ah, elveda

Bir yandan akşam
Gölün perdesi aralandı ışığı alıp gidemez miyim
Ne yapabilirsin ki karanlık bir umut
Dikerdi gözünü üstümüze ürperten dalgalar
Şakırdayan, takırdayan
Tüm duraksayan kalp atışlarına veda
Niye aldırınsınlar ki sana
Bu aynalar bu kadehler bu kahkaha
Gel-gitler dal-çıklar
İşte çilelerin başkenti Ankara

Ankara demişken,
Sızlayan yangında saçını tutarken
Kim yaktı tam batarken bu kızılığ
Kim savurdu volkanın içinden bu kuşları
Yayıla yayıla gördüğün düşlerden daha var mı
Bu tozlu düşleri kim ayarttı
Söyleyeceklerim beni suçlu kılmayacak mı
Parıltılı bir hayattı güneşe sırtını dönmüş
İçimizde inceden ince
Parmaklarıma sıkışmış
Kavuniçi sandığım derinleşen
Kilit.

Ömrü boyu evlendiği kadınlardan bir mektup
Müstesna bir aşk mektubu
Onu yakalayacaktı acısını haykıran bir güvercin
Bir gün öleceğiz suskun anılarla ya ilahi
Rüyada da olsa bahar da gelse
Böyle şeyler olursa hoş olur
Kanat-a kanata süzüleceğiz peş peşe

Mektuplardan bir roman yaz bana ölmeden
Savrulsak da birbirimizin dışına, aralardan
Akşamları eve gider gitmez okurum
Gün aydınken en azından kapanmadan maviler
Turuncu en çok maviyi sever
Belki de yer yer acı da duyarım anlamsız
Senin açtığın ince yara karanlıkta
Sonra dışarıdaki pus içeriye girer usul usul
İnsan hep en kötüsünü düşünür
Yok.
Kilit.

Abdullah Yahn

Bin İki Yüz Yirmi Dört

4 Kasım 2024, Ankara

Suların soğumasıyla aleste motor
Bir akşam vakti ışıltı çekerken onları
Hep uzaklaşıyor kuzeye doğru
Sanki önde tankerler arkada yolcu gemisi
Çınar'ın yapraklarında yalım odaklar
Begonyalar güneş istemiyor ışığından
Seksen metre altındaki baygın güzellik
Yansıyor yeryüzüne biliyor musun
Bu meltem değil belli ki yağmur gelecek,
Bazen bir yağmur gelir düşe kalka
Öyle seyrediyorum olup biteni

Bir yelkenli kuzeye gidebilir mi
Ağ döken balıkçı motorlarından kaçabilir mi
Bu aşkı öldürmeli iyisi mi aldırılmazca
Gittikçe yavaşlayan bir kalp gibi direnmeli
Kara kargaların konduğu bacalardan uçmalı
Daha az güzel olandan bir şey eksilmeli
Dilinin ucundan geçip gitmemiz gerekiyorsa hâlen
Balıkçılar bir şekilde geri gelir

Turnaların gitmesi dışında
Hiçbir şey değişmemiştir
Tam karşımdasın,
Sabaha kadar seyretmeden önce seni

Koç katımı fırtınası sonra dinelir lodos
Diner baş ağrın, ağlarsın başlangıçlara
Bir akşam öncedir der ve susarsın
Arsız gürültülerden
Karşı kıyının pencerelerini tutuşturan
Karanfil ve kerevizler
Bir de brownili pasta
Her şeyi yavaş yavaş yakarsın
Uğurladığın balkondaki küskün dalları

Ayaklarına dolanmıştır şaraplar
Bütün günler ve gecelerdir
Boşa dönen pervane rüyalar
Şu rüzgâr artık bir karar verse ya dersin
Mutfak köşesine sığınmış bir kahvede ararsın uykunu
Cam göbeği rengi teninden
Sis kaplar her yeri, durgundur hava
Batıkent'ten Kurtulmuş'a

Sarı portakal ışıltısında yürürsün Ankara ayazında
-Olabilir mi?
-İşittiğim, bir bülbül olabilir mi?
Oysa önceki ötüşünü bir ötüş sonra unutursun
İşte ellerin,
Yerli yerindeler geceleri bastırmağa başlayan soğuklar
Nasıl toprağın ve suyun, 'ağaç'ların üstünde egemensin
Boğazın karanlık ama, pırıl pırıl parlak suyusun

Uzun günler başlar geldin sandım
Aydınlattığın göğe kapkara bulutlar gittin sandım
Şebiyeldanın sonu gibi eski yaralar
Gittikçe kördüğümleşiyor derken erbain
Ben yenilikleri sevmem
Yeni yıl, kendince yeniyi aralar, yeni yaralar
Şimdi nutku leylâ söyleyecek
Sesinden başka iz bırakmayan
Sen yeterdin varolmak için
-Bahar burada.

Samet Kara

Metro -II-

Samet ansızın uyandı gece
Terli / ağzı kupkuru
Etrafına bakındı birden
derin nefes aldı ve rahatladı
Yüzü bembeyaz
Rüyasında gördüğü hayaletler gibiydi
Gözlerini kapattığında görünmediğini sanan hayalet
sadece rüyadan ibaret
Açık gözle bile sesin yankılanıyor kulaklarında
Samet banyoya gitti elini yüzünü yıkamaya
Yerler tahta parke
Zenginlikten hallice
Ayna da baktı kendine
Su damlaları yüzünde
Göz altları şiş
Raskolnikov gibi düzenbaz

Geceleri oturup karşısında hayaletlerle bir iki duble içmek
aşâğılık düşüncesiydi
Onlar hâlâ çocuk
Dolabın arasında gülüşüyorlar

Samet masaya çikolata koydu / kapattı gözlerini
Korktu / geleceklerini biliyordu
Hayalet de olsan çocuksun seversin çikolatayı diye düşündü
Alıp gittiler yine dolabın arasına
Bembeyaz
Biri erkek / biri kız
Kardeş gibiydiler
Onların koruma iç güdüsü Samet'i daha da korkuttu
Zamanla tutulurdu onların güzel beyazına
Bir anda yer değişti
Birisini sarıldı Samet'in boğazına
Yine geldi iki hayalet / büyümüşler
Kurtardı Samet'i
Beti benzi atmış
Rüyadan uyandığında hayalet gibiydi kendisi

Ahmet kardeşiyle birlikte bugün metro'da
Kardeşi mavi gözlü / kendisi ela
Ellerinde iki plastik bardak
yüzleri kapkara
Üstü başı pis
Yalvaran bir gülümsemeye para istiyorlar

Kimse duymuyor / duymak istemiyor
Bir tane dayı
Ensesinde yaşlılıktan çizgiler oluşmuş
Ayakta kaldığı için hafif sinirli
Ahmet'i çağırırdı
-Al bu senin
Teşekkür etti
Kardeşi parasını istedi Ahmet'in
Vermeyince kavgaya tutuştular
Ahmet düşürdü ve ağlattı kardeşini
Mavi gözlü küçük / gözleri kanlı
Ahmet'e nefret eder gibi bakıyordu
Ve indiler hiçbir şey olmamış gibi
Dayı sinirli hâlâ oturamadı
Muhtemelen emekli yobaz
Telefonunu çıkar diyen cinsten
Gömleği kareli / ayağında kahverengi bir pantolon
Hâlâ yeni hayata entegre olamamış
Sıfır hoşgörü / sıfır diksiyon

İbrahim metroya girdiğinde saat sekiz'i on geçiyordu
Geç kaldığının farkında
Biraz daha çok uyuyabilmek için yarım ütülü bir gömlek

Senelerdir tam fırçalanmayan dişlere geç kalan sarı
ve beyazı unutmuş ağzı
İbrahim sesini ve saati unutup bıyıkları yeni terlemiş bir teyze-
nin yanına oturduğunda
Durağın kaçtığını fark etti
İndi/ ters yöne geri bindi
Muhtemelen hayatımın en berbat gününe başladım diye
düşünüyordu içinden

Hava kara bulutlu
dışardaki yağmurun sesi metroya kadar geliyordu
Kapılar açıldı
İşe geç kalanların maraton koşusu
Köleliği bir daha anımsattı İbrahim'e
Dosyaları kafasına tutarak dışarı çıktı
Yağmur bir anda dosyaların üzerine çullandı
Ne olduysa orda oldu
Metro, yağmuru sevmeyenlerin yuvasıydı
Kaybetti metroluğunu
İşçiler için soğuk havalarda evleşti...

Şişli Metrosunun girişinde büfe var
Bütün İstanbul büfenin başında
Kimisi genç / Kimisi şişman

Kimisi yaşlı / kimisi taksi kullanmadığı için pişman
Kimisi öğrenci / kimisi beyaz yakalı
Akbili olan sigarası olmayan herkes burda
Büfenin içinde sevinç naraları
Büfenin içinde bahar
Güneşten veya kelebekten değil haa
paradan paradan
Bugün akıyor maşallah
Aslında kapıda kış var
Siyatik ağrıları olan Samet metronun dışında
Büfenin önünü nefretle izliyor
Ağzında sigarası
Bacaklarına vuran ağrısı
Yağmur geldi gelecek diyordu
Sanki romatizması vardı
İstanbulun renk tonu gri / arada şimşeklerle parlaklığı artıran
Sigarasına gelen yağmur damlasına söylendi
Beyaz filtreli / ince kadın sigarası
Biliyordu cinsiyetçi bir söz olduğunu
Ama öyledir ya ataerkil bir topluma asimile olduk
Diye kendini tatmin etti
Ağrıları fazla ve rahatsız edici
23'ünde ihtiyarlaşan cinsten

Yürüyen merdivende sızlanacağını farkında
Son dumanını alarak attı sigarayı Samet
Dibine kadar içmişti kırk yetimin hakkı vardı ne de olsa
Bindi yürüyen merdivenlere aşağı inmek üzere
Yukarı çıkan merdiven bozuktu
Kendisini şanslı hissetti Samet
Şansa bak!
Çok tanrısal
Zaten yavaş yavaş iniyordu merdivenler
bir anda duraksadı sarstı insanları
Hatta düşenler bile oldu
Al sana şans
Bir tane piçin teki durdurmuştu merdivenleri
Oyuncak mı ulan bu yaşlısı var hastası var diye söyleniyordu
millet
“Siyatikleşen” bacaklarıyla inmeye çalıştı Samet
Söylenerek / Küfrederek
Ve düşünerek
Öyle bir şiir yazsam
Öyle bir şiir yazsam ki
Artık hiçkimse şiir yazmasa diye sayıkladı içinden

Ekrem Elmas

Müzik Kutularına Saklanan Şarkılar

Süleyman'a

Yaşamak pahalıya patlar demedi bize kimse
Tecrübe pahalıdır demedi en çileliler bile
Artık kimse kimseye bir şey demiyor zaten
Artık yol göstermek öğüt vermek antika değerler
Süleyman'ın da kafasını bozuyor kanonlar
Bense alışkınım çayı kurşunsuz ve bir başıma içmeye
Süleyman'ın hiç haberi yok niye bu kadar sustuğumdan
Ama adı gibi bilir ettiğim küfürlerin posta kutularını
Yamandır çünkü halimiz, memlekete Maraş'tan bakarken.

Atomaltı boyut hakkında hiçbir fikrimiz olmasa ne yazar
Zulamızda durup dururken yaşam ve ölüm
Methiyeler dizmek için fizikbilime ne gerek
Yaşamak şairin umrunda
Ve iyi kalpli bir vahşîdir ölüm deriz mesela
Bir Allah'ın kulu yok mu soykırımı durdurmaya gücü yetecek
deriz
Dostun hüznünü hüznümüz bellemişiz ya çoktan
Proton ve nötronlarına ayırdığımız aşkları tartmamışız
ya mal mülk ile

Yadırgamayız bu yüzden
Bir adamın bu ağır şartlarda yaşamayı umursamasını
Nehiri ve denizi tecvidli severiz de
Yamandır halimiz, peşi peşine sigaralar yakarken

Taşların altındaki ellerimizin ağırlığı ne olabilir en fazla deriz
Bir duaya açtığımız zaman avucumuzu
Bütün bileşenleri dağıtsak ne kalır geriye varlıktan
İşte bu yüzden acırız, fedakarlığı enayilik sayan kafaya
Atomaltı boyutta birilerine çok kızdığımızı belli ede ede
Kendimize yorgunluk alan demli birer çay söyler
Pişmiş söze su katmadan
Muhabbete geldiğimizi unutmayalım kâfi deriz
Bu kadar. Unutmayalım. Unutursak da yadırganmayalım deriz
Çoktandır bulamıyoruz çünkü ikimiz de
Müzik kutularına sakladığımız şarkıları.

Mahmud Musab Önder

Anne Tablosu

gördüğüm yüzleri
soluduğum toprağı unutamam
bundandır
beni baygın kılan her şeyin
ötekinde anlam buluşu

dirilişim bir ölçüdür
annemin gözyaşına eşlik eden
ölçüdür annelerin gözyaşları
geceleri gözyaşlarımıza eşlik eden

bir tutkunun sarkıntısı kaldı parmak uçlarımda
yalnız ucu dokunuyor uzattığı tülbentin
şirazesini parçalanmış bir kitabın koynundan
kaçıyor çocuklar
yılların soldurduğu anne fotoğraflarına

iç çekimiyle akıyor gece
ve uzatıyor sabah
inkarı muhakkak günahlar arasından boynunu
suretler akıyor seherin pusunda
bir anne fotoğrafı asılı salonun duvarında

salıncaklar kuruluyor bahçelere
çocuklar esmerleşiyor
bir ışık sızıyor ikindi gölgeleri arasından
kır saçları yatırılmış tablonun kenarına
bir anne hatırası
solduruyor tüm renkleri buruk bir akşam oturmasında.

Emre Aslan

Ferhunde Teyze

İşte o kızıl mezar, esti seller üstümüzden
Ölümsüz sular içtik peygamber sözlerinden

Ne sabah vazgeçti akşamdan
Ne de kulundan yaradan
-Hayır vazgeçmedi-

Öldükten sonra yamalı bir gömleği vardı üstünde rahmetlinin
Ve masasında son satırlar
İlave sözü yoktu mektubunda, ne vakit sorsalar
Hep böyle miydi ve budanmıştı yine ağaçlar
Yoksa dökülmesi bugüne has mıydı
Bir masa ve tozlu rafta camlar
Yoksa hâlâ gelinlik yaşta mıydı
Ferhunde teyzemi görmedim bugün
Şu yıkılmış duvarları kimse görmemişti
Bir vakit duvarına toplananları
Önümüzde yığılıyordu merdivenler
Ferhunde teyzemiz hâlâ temizdi
Bir bıçkını badem yüreğine batırmadan önce

Ellerine kimse değmemişti -Hayır, hâlâ güzeldi-
Sırtında yeşil bir parka, ayağında pıtraklı bir çizme
Gözleriyse kapkara bir devrimci
Dantelli ve su yeşili bir yelek
Karanlığa sevgi yaydı, aydınlığı eğerek
Emzir karanlığı artık ağıtlara ne gerek

Ne ben bendeyim ne de zamanı gördüm
Bahara yüz tutmuş elin, ben kışı istemem
Yüzüne durmuş bir kör düğüm
Aydınlık yüzünde karanlıklar istemem

Önümde duruyor ve kara yağmış dağlar
Tepesinde otlar, eteğinde kar istemem
Sağanakla yağsın yağmurlar
Ağır ağır erisin, gecemde bulut istemem

Dört bucak kaçtı benden duvarlar
Dört duvarda kalmak istemem

Gündüzler ve karanlıklar
Kaçtıkça kovalamak istemem
Yaz bitti, karın suyu doldu kulaklarıma
Serpildi sesin ve nedendir duymak istemem
Şilteler örtüldü beyaz karanlıklara
İs bağladı gece, ben uyumak istemem

Yaylım ateşinde bu şehir, kan kokar üzüntüsünden
Başucumuzda bir isyan böyle bayrak kaldırır
Ne kadar uzak durursam gürültüsünden
Kulağımı yeniden bir ses yurduna daldırır

Ferhunde teyzemiz hâlâ güzeldi
-Bir bıçkını badem yüreğine batırmadan önce-
Ellerine kimse değmemişti

Selman Özkul

buralar hep putluktu

kölesi vardı yalnızlığımın ve şehrin altından
fare değil bebek arabası çıkartıyordu amerika.
gavurdu evet amenna ve gavurdu evet bomba sesi
ve gavurdu tamam arsızlığıma koşan şu son model araba.

mektepler ölmemeliydi / güzel kızlar yaşamalı
çünkü nerede taranmış bir baş varsa suçlusunu amerika'dır.
bir adi düzen yaşardık; roketten var idi şamdanı
burada tanrıdan imza istemenin şuçu yahudi olmaktır.

aman bizim de kışımıza ray bulaşmasa trene düşman olurduk
çünkü eritirdi şeyi potasında ve eritirdi şeyin potasını amerika.
gümrükte güm güm vuran bu tabut korularını bizler korurduk
amerika kordu bize amerika kol; *macera doluydu amerika...*

İlknur Oral

Onlar ve Biz

kaç değer biçiyor gözlerin camların ardındakilere
onların duvarlarını aşabilir mi sözlerimiz
arkamıza dönsek ve güneş duruyor olsa orada
ilk ne gelir aklına
neye benzetirsin bu tekdüzeliğin içindeki düzensizliği,
kaç kıyamet kopar içinde
camların kirini görmezden gelebilir misin
ben misin, beni tanıyor musun

adımızı yanlış biliyor bu kuru kalabalık
duyuyorum onların ağız birliğini,
görüyorum senin gözlerindeki parıltıyı, gözlerinde onlara aldandı-
mışlığı
ve kendini onlara bunca adamışlığını
ama onların bizi insandan saymayışını; hâllerinde, sözlerinde,
zihinlerinin içinde
nasıl anlatayım ki bunu sana
hayır bana öyle gelmiyor,
hepsi bir olmuş; yıkacak duvar, indirecek cam çerçeve, yıldır-
acak
hırpalayacak
yoracak birilerini
bizden alabilecekleri şeyleri arıyor

onların aşamayacağı kadar yol yürüyelim
gece gündüz, dere tepe düz

orada, camlardaki lekeler bile ezberimizdeyken unutmamızı
bekliyorlar bizden

kalmamızı her şeye rağmen
tüm savaşları, aradıklarını, bizden çalıp çırtıklarını,
sevgiyi unutmak...
unutamamak cezasına çarptırılmışken ikimiz,
onlar bizden bunu isteyebilecek kadar aciz

ama artık, onca hamleden sonra bir daha doğrultamayacaklar
silahlarını

bize
bu sefer kurtulacağız, yaşamak ve özgürlük işlemişken derimi-
ze

bu iş lehimize
aleyhimize harcanmış, kaybedilmiş onca zamandan sonra
anlarımıza kazınmayacak arbedelerden kalma darbeler
ve ürkütmeyecek bizi artık geçmişten kalma leşler

ne varlık sahi ne de yokluk bundan gayrı
korkma

onların aşamayacağı kadar yol yürüdük
biz de -onlar gibi- aradık
günler geceler bizden aldıklarını, bize ait olanı, burayı, sevgiyi
aradık
burada acılarımızın defolarını,
içimizdeki boşlukları yamadık

Hülya Özcan

Göge Batan Şehir

geceye tersinden iliklenmiş şehir
şimdi karabasani bol kâbuslar vakti
şehri düşmesin diye tutmak isteyenler var
ancak şehir beton değil sanki eriyen bir kar
neresinden tutsan yanlış bir sızı kaplıyor elini
ve o elinle bulamıyorsun bir türlü kalbinin yerini

şahnişini bol taşranın nikbin kızı
ile birlikte semada göründü kutup yıldızı
çıkınında bazı şifalı otlar
kızcağız şehrin kezzaplı yüzünü durmadan okşar
-şairlerin ağızlarına acı biber!
unutmayın yaratılan her şey hâl diliyle ağlar

yağmura karşı mahcup duran
kirli ellerini ak bulutlardan saklayan emektarlar
ekmek tutmak için göçtükleri şehre acıyla baktılar
inançlar ve ideolojiler şehir üzerinden yine çarpıştılar
biri bir diğerine, devir ile galebe çaldılar
gerilerden bir genç, seçemedim ahmet mi yunus mu?
modern şehrin ruhuna bir iki dize okudu:
-aşılmaz sular geçilmez dağlar gibi ilahi kudretin nişanelerine

meydan okuyanların ey gururlu tablosu!
eritti seni, kölelerinin koştururken çıkardığı ateş uğultusu

meramlarımızın melezliği gerçeklerimizi aşındırıyor
herkes şehre kendi meşrebince ağlıyor
sekeratta bir babanın çocukları gibi
ne yapacağını şaşırılmış ahali
mezar kazmaya duruyor biri
ardına bakmadan kaçıyor diğeri
her işin uzmanlaşmış kemik kadrosu
erimenin bilimsel nedenlerini istatistiğe vuruyor
sanat her şeydir diyen bir grup, şehre karşı telli sazlar çalıyor
en sonunda aralarından sıyrılıp bir deli
ahaliyi susturup şöyle dedi:
-eski şehirler yere yakındılar, battular yere
bu şehir göğe yakındı, batmalı göğe
kimse itiraz edemeyince bu söze
eriyen şehir daha fazla acı kusmasın diye
göğe batırdılar şehri
şehrin sakinleri
kendi elleriyle

Hanife Sude Karaağaç

Dört Güz Nöbeti

hayrını gör- sana bıraktım alıştığın güzleri
ne varsa işte al- kırkı çıkmadan kınalı parmaklarım
kan çıbanları çıkaran evlerin iç sesleri
ekim ortası gibi gerekçeli karar ekleri
ve dünyayı dul bırakan devletleri gör

bakma devrilir inancım bunu vadet
bocalasın gök gözlüler. ak benizliler de
bir şehri geceye bağlayan ayak seslerinden
bir sese kulak veren kendilik düşlerinden
tut kirli kırçıl sakalından bir tutam, mahvet

sen bana bakmayagör - ilahlar tutuşsun birden
kasıklarına dolanan gül bezekleri
öldürmeden bıraktığın kaçı var bilmem
yakama bırakılan kör takvimleri
ve aksayan bir sese dönüştüğümü her gün
görme

Yaren Nur Özen

irrasyonel tutulma

sofralarda sunmuştuk ellerimizi
büyük bir şenlik, kutsal iyilik
vicdanlarımızın sorgulanamaz rahatlığı
alın işte dedik bunlar biriktirdiklerimiz
ölüm bile dahil hem suya dayanaklı

toz yutmuş telefon sinyallerinden bir haber
en çok gözlerimiz parladı
midenizin kirli tarafına şaşırdık
siz çamur yemeye devam ettiniz
kustuğunuzda dünyada bir avuç insan
yüzünüze gelmeyecek kadar yukarıdan
uçuyordunuz çocuklar katına

bekledik ki çözülsün düğüm
bir emre itaat eder gibi haykırdık
GÖRÜN VE GERİ DÖNÜN
yırttığınız kaderi

Aykut Nasip Kelebek

Cilve

Aşk şehri giriş çıkışlara kapatılsa yeridir
çünkü aşk şehri bir ölümcül salgın yeridir

kılıç kuşanıp basacaksın yârin kalesini
basacaksın yârin yuvası baskın yeridir

istediğin kadar dikkatli at adımlarımı
madem bu yola çıktın aşk mayın yeridir

dışardan bakanlara gül bahçesi görünse de
şu bizim meclisimiz aslında yangın yeridir

herkes şikayetle geliyor benim yanıma
kim söyledi benim yerim veryansın yeridir

yâre celallenmek düşer bana onunla cilveleşmek
bizi konar göçerlikten vazgeçiren aşkın yeridir

kimileri define arar kimi maden satın alır
benim için yalnız yârin koynu altın yeridir

Aykut Nasip Kelebek

Hüsrandır

İnsan hüsrandır bilhassa mütekebbir hüsrandır
müminler hüznüldür ama kafir hüsrandır

zihnimizde saltanat kurmuş geberesi fikirleri
öldürüp yeni baştan yaratamayan şair hüsrandır

ya can yakmalı ya can vermelidir sanat
can çekişir gibi konuşan şair hüsrandır

kendisine sağda solda tapınanlar var diye
kendisini din zanneden fikir hüsrandır

hüsrandır insan ticaretine soyunan tüccar
ondan komisyon alan muktedir hüsrandır

onun kanına girdim diye hiç boşuna sevinmesin
Hasanın sofrasına konulan zehir hüsrandır

şu şehir hüsrandır meydanlarında seninle
arzı endam edemediğimiz için şu şehir hüsrandır

Şiir Ve Mesafe

Volkan Arslan

Şiirin ne olduğu sorusu edebi türlerin neliğine dair yöneltilmiş en kadim sorudur. Farklı medeniyet ve dönemlerin estetik anlayışlarına göre defalarca tanımlanmış bu türün neliğini sorgulamak, hiçbir zaman bugünkü kadar kritik ve dramatik olmamıştır. Zira insanın en kadim anlatısı kabul edilen şiir, bugünkü kadar anlamını ve önemini yitirmemiş, insanı dönüştürme kudretinden hiç bu kadar uzak düşmemiştir.

Şiirin hayatımızdan böyle çabuk ve çok çekilmesinin sebebi nedir? Acaba şiir, tarihî süreçte işlevini tamamlayıp uzlete mi çekildi? Yahut kendini güncelleme (!) kabiliyetini kaybettiğinden midir durmadan değişen dünyada kendinden bekleneni karşılayamaz hâle geldi? Öyle anlaşılıyor ki şiirin bu denli değer kaybetmesi, şiir için edilgen bir süreçtir. Şiirin anlamı, değeri ve çağımızdaki yerini sorgularken onun tarihsel süreçte üstlendiği rolleri de göz önünde bulundurmak gerekir. Dünün el üstünde tutulan sanatının nasıl bir işlev ve anlam erozyonuna uğrayarak değerini yitirdiğini irdelemek için bu önemlidir. Bu bağlamda meseleyi yormadan, şiirin modern öncesi ve modern dönemlerdeki işlevleri üzerine genel hatlarıyla düşünmek anlamlı olacaktır.

Modernleşme, insanın varlıkla olan bağlarını zayıflatan ve onun eşyayı algılama biçimini kökten değiştiren bir süreç olarak ortaya çıkmıştır.

Modernleşme sürecinde insanın eşyaya bakışı yeniden tanımlanmış; bu süreç, bilimsel düşüncenin ve deneysel metodolojinin insan hayatında merkezî bir rol üstlenmesiyle hız kazanmıştır. Eşyayı yalnızca deneysel ve materyalist bir perspektifte algılamaya başlayan insan için varlık, yalnızca gözlemlenebilir ve ölçülebilir bir çerçevede değerlendirilmiştir. Bu indirgemeci bakış açısı, insanın varlıkla olan bağlarını bütünüyle duyuşsal ve ussal başka bir deyişle somut ve yüzeysel bir hâle getirmiştir. Şüphesiz eşyayı bu perspektiften algılama tavrı, şiiri de derinden etkilemiştir. Varlığın artık duyumsanan bir tabiattan ibaret kabul edilmesi gibi şiirin ve diğer edebi türlerin malzemesi olan dil de yalnızca yapısal öğeleri olan bir iletişim/tüketim aracı olarak tanımlanmış ve bunun bir sonucu olarak metafizikle bağı zayıflayan şairin dilinde şiir, varlığın hakikatine dair sezgisel bir bilgi edinme/üretme aracı olmaktan çıkıp dilin yapısal öğelerinin öne çıktığı salt estetik bir uğraşı alanına dönüşmüştür. Böylece varlığın duyumsanan suretinin ardındaki hakikati kavrama kabiliyetini kaybeden şair, eşyayı anlamlandırmak yerine onu yalnızca betimleme çabasına düşmüş, şiirle hakikati arama pratiği yerini bireyin anlık duygularını yansıtmaya bırakmıştır. Bu ise şairin dilin yapısal evrenine hapsolmasına ve gündelik dilde türlü sapmalar oluşturacak kadar dilin yapısal sınırlarını zorlayan bir dil teknikeri olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Varlığa dair derin bir anlam sunmaktan mahrum kalan şiir ise dilsel bir oyun alanına dönüşmüştür. Oysa modern öncesi dönem incelendiğinde şiirin gerçek gücü ve anlamının ontolojik bir zemine yaslandığında ortaya çıktığı görülür. Zira bu dönemde dil; bir aktarım/iletim/sunum başka bir deyişle bir tüketim aracı olduğu kadar bir çeşit bilme yani yaratım/üretim aracı olarak da tanımlanır. Dilin bu işlevleri, Yeni Ahit'te "*Başlangıçta söz vardı*"¹ ifadesinde, Kur'an-ı Kerim'de ise Allah'ın yaratma eylemi açıklanırken "*Kün fe-yekûn*" yani "*Ol, der ve buna bağlı olarak hemen olur*" âyetinde kendini gösterir. Dilin bir bilme aracı olduğu ise Bakara suresinin 31-33. ayetlerinde açıkça görülür. Adem'e esmanın öğre-

1 Yuhanna İncili'nde bu ifade şu bağlamda geçer: "Başlangıçta 'Söz' vardı. Söz, Tanrı'yla birlikteydi ve Söz, Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı. Yaşam O'ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık karanlıkta parlar. Karanlık, O'nu alt edemedi."

tilmesi yani dil ile anlama kabiliyetinin bahşedilmesiyle mahlukat içinde yalnızca insan, eşyanın/varlığın hakikatini bilme/kavrama imkânına erişmiştir.² Bu manada şair, dilin hem bilme/yaratım hem bildirme/tüketim işlevlerini yetkin olarak kullanabilen kişidir. O, bu yetkinliği sebebiyle henüz bu kavrayış biçimine ulaşamamış, varlığı salt duyular yoluyla algıladığından eşyanın hakikatine ulaşamayıp yanılgıya düşen insanla, varlığın hakikati arasındaki büyük mesafeyi kapatan bir araçtır. Şiirse yalnızca dilin yapısal olanaklarıyla değil, şairin dilin yaratıcı/üretici işlevini kullanarak varlığın hakikatini kavramasıyla şekillenen bir sanattır. Başka bir deyişle şair, çoğunluğun sadece duyumsayarak tanıdığı eşyayı, duyuların ötesine geçerek dilin sağladığı imkânla kavrar ve eşyanın derunî anlamını çözümledikten sonra bunu, okurun kanıksadığı ve fakat yanılgı dolu suretinden çıkarıp yine dil aracılığıyla bir imgeler örgüsü içinde duyumsayabileceği yeni ve hakikatine uygun bir suretle ona sunar. Bu vasfıyla şiir, insanı bilimsel bilginin binlerce yılda ulaştırması beklenen hakikate bir çırpıda ulaştırır.

Ancak modernleşmeyle birlikte bilimsel düşüncenin ve deneysel metodolojinin hâkimiyeti, insanın varlıkla olan bağlarını indirgemeci ve materyalist bir zemine taşınması, şiirin ontolojik derinliğini kaybetmesine neden olmuş; şairin yaratıcı sezgisi dilin somut, yapısal sınırları içinde sıkışıp kalmıştır. Şairin eşyayı duyular dışında farklı bir yolla anlamlandırma kabiliyetinden mahrum olmasıyla salt dilsel yapı olarak algılanan şiir, insanın varlığın hakikatiyle olan bağını kuran, güçlendiren bir araç olmaktan çıkıp dilsel oyunlarla dilin sınırlarını zorlayan bir uğraşa indirgenmiştir. Şiiri yeniden anlamlı kılmak evvela dili ontolojik doğasına geri döndürmekle mümkün olabilir. Şair dilin yapısal sınırlarını zorlayan bir teknisyen olmaktan çıkmadıkça şiirde bir dönüşüm beklemek beyhudedir.

Öte yandan şiirden önce şaire yüklenen anlam da sorgulanmalıdır. Modern

2 İlgili ayetler Kur'an-ı Kerim'de mealen şöyledir: "Allah Âdem'e isimlerin tamamını öğretti, sonra da onları meleklerle gösterip: "Haydi, doğru söylüyorsanız bunların isimlerini bana haber verin" buyurdu. Melekler: "Seni tesbih ve her türlü noksanlıktan tenzih ederiz! Senin öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. Elbette her şeyi hakkıyla bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olan ancak sensin!" dediler. Allah: "Ey Âdem, bunların isimlerini onlara söyle" dedi. Âdem isimleri onlara bildirince, Hak Teâlâ: "Size, "Göklerin ve yerin gaybını ben bilirim; ayrıca sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim." dememiş miydim?" buyurdu.

dönemde, kuramsal eleştiri yöntemleri eserle müessir arasındaki ilişkiyi büyük oranda görmezden gelir. Metin, üreticisinden bağımsız olarak kendi neliği (nesneliği) ile yorumlanır. Tabiatın yaratıcıdan soyutlanarak incelenmesi gibi, şiir de şairinden bağımsız bir anlam evreni içinde değerlendirilir. Oysa klasik dönemde, yabancılaşmanın bir tezahürü olan bu yaklaşımın aksine, eserle müessir arasındaki irtibat önemsenir. Bu ilişkide şiirin ne olduğunu bilmek, ancak şairin kim olduğunu bilmekle mümkündür.

Bütün bunlar göstermektedir ki şiirin eski değerini kazanması, epistemik ve ontolojik yaklaşımların dengeli bir şekilde birleştirilmesiyle mümkündür. Dilin yalnızca bir iletim/ tüketim vasıtası olmadığı, evvela eşyanın hakikatini bilmek/kavramak için yaratım/üretim işlevi üstlendiği bilinciyle ontolojik bir derinlikle zenginleştirilmiş bir şiir anlayışı geliştirmelidir. Şiirin üreticisi olarak şair, ilk adımda dilin bilme/tanıma/yaratma işlevini işleterek varlığın duyumsanan yanıtıcı görüntüsü ardındaki hakikati yakalar, ikinci adımda ise bu defa dilin iletilme/bildirme/tüketim işlevini kullanarak edindiği bilgiyi, varlığın duyumsanan yanıtıcı görüntüsü ile hakikati arasındaki uzak mesafeyi kapatacak şekilde okurun kanıksadığı görüntüden çok daha farklı bir görüntüde yeni bir imge örüntüsü içinde okura arz eder. Bu ikinci adımda şair, şiirin dilsel bir yapı olduğunu reddetmeden elbette dilin sınırlarını zorlayarak gündelik dili aşan yeni ifade biçimleri yaratmak zorundadır. Bu arayış, şiirin dinamik ve sürekli değişen doğasının bir gereğidir.

Özetlemek gerekirse şiir, insanın varlıkla olan bağına güçlendiren, hakikate dair sezgisel anlayış sunan bir sanat dalıdır. Şair ise, yalnızca bir dil cambazı değil, dili her iki yönüyle (üretim ve tüketim) kullanmasını bilen, insanın varlıkla olan büyük mesafesini kapatan, kavradığı hakikati okuruna sunan bir sanatçıdır denebilir. Bu bağlamda şiir, epistemik ve ontolojik yaklaşımların birleştirildiği bir zemine taşınabilirse yeniden insan hayatına değer katmaya devam edebilir ve böylece şiir, kadim hikmetin ve dilsel yeniliklerin bir araya geldiği bir alan oluşturarak insanın varoluşsal sorularına yanıt sunabilir. Zira şiir, insan hayatını anlamlı kılabilirdiği kadar anlamlıdır.

Şair Sufiyle Nerede ve Nasıl Buluşuyor?

Mustafa Nezihi Pesen

*Dünyâya Allah'dan gelen şey, sözdür; söz, Ledün bilgisinden gelmiştir,
Dünyâda söze benzer bir mucize yoktur; sözden başka bir şeye sığınma sakın,
Gerçek mucize değil mi Kur'an; dertlerle dolu gönüle derman değil mi Kur'an?
Bütün, Kur'an, baştan başa sözdür; onda kuru-yaş, ne varsa sözdür,
Dikkat edersen, bütün varlık sözdür; iyice bakarsan görürsün ki yukarı-aşağı, hepsi sözdür,
Şu yeryüzü, gök, güneş, sözdür; dağ, ova, deniz, kara, sözdür,
Âlemde sözden başka bir şey yoktur; anlayış, ayırd ediş varsa sende, anla ki herşey; sözdür*

Sultan Veled, Velednâme

Müslümanlar şiiri hep sevmiştir. Sevmenin bir şeye yakınlık duymak, onunla ünsiyet kurmakla başladığı malumdur. Bu ünsiyetin ve severek sahiplenmenin birincil kaynakları da Kur'an, Resulullah ve arkadaşlarının dupduru hayatlarıdır. Kur'an'ın mucizevi ayetleri Müslümanların damarlarında, kanlarında, içlerinde ve hayatlarının her anında katıksız, berrak bir akışla günümüze kadar kesintisiz bir şekilde akmaya devam etmiştir. Öyleyse Müslümanları diri, dipdiri tutan şeyin İslam-iman-ihsan olduğunu söylemeliyiz. Bu hakikati dile getirmekle isabet etmiş oluruz. Tam isabet hem de. Çünkü ef-radını câmi, ağyarını mâni bir hadise tutunduk: Cibril hadisine¹...

1 bk. Müslim, İmân 1, Ayrıca bk. Buhârî, İmân 37; Tirmizi İmân 4; Ebû Dâvûd, Sünnet 16; Nesâi, Mevâkît 6; İbni Mâce, Mukaddime, 9

Bu hadisin açtığı yolda ilerleyecek bu yazı da.

Şiiri başlatan şey fark ediştir. Görmek, hissetmek, duyumsamak, kavramak bu fark edişin bazı safhalarıdır. Nihayetinde bu fark edişi o görüş, hissediş, duyumsayış ve kavrayışa muvafık ve münasip biçimde, birbirleriyle insicamlı kelimelerle dile döken kişi şairdir. Kelimeleri ve söyleyişi taze ve yenidir. Önceki söyleyişlere benziyor olsa bile biriciktir. Bu münhasır olma hali İslam'ın ferdiyete verdiği kıymetin tezahür biçimlerinden biridir. İslam her ferde geniş ve ferah yolunda (sırat-ı müstakim) yürüme imkanı sağlar. İzleri takip ederek ve kendi kalarak beyan ile tesbit edilmiş bu yolda yürümek, Müslümanlara bahşedilmiş büyük bir nimettir.

İhsan kavramına yakîn kesbetmeye çalıştığımız bu yolculukta her bir şeyin diğer her şeyle ilintili, bağlantılı, irtibatlı olduğunu keşfediyoruz burada bir daha. Ortaya koyduğumuz şey şiir midir o halde? Değildir elbet. Şiiri okuduğumuz anda biliriz onun şiir olduğunu. Şiirle irtibatımız sahih ve kavi ise pek tabii. Şiirin bir dikkat, incelik, gayret, uyanıklık ve teyakkuzu gerektirdiğini söylemiş oluyoruz böylelikle. Buradan itibaren bu tespitlerimizin tasavvufi istilahlarla yakınlıkları ve benzeşmelerine değinebiliriz. Çünkü mürşidin müridinde aradığı en önemli hasletlerden bazılarıdır bunlar. Yolun iptidasında bu özellikler varsa müridde, mürşidin muradının/seslenişinin müridde yankılanması ve karşılık bulması daha kolay ve çabuk olacaktır. Mürid dileyen, isteyen ve geçmişin yanlışlarına tövbe ederek yeniden başlayandır. Bu isteyiş ve dileme kavi, sahih olmadıkça mürid yola çıkmış sayılmaz. Şair de şiir için istekli, gayretli olmalı ve şiirinin evrenine girmesini istediği şeyleri şair dikkat ve hassasiyetiyle yakalamaya çalışmalıdır.

Mürid her an bir halden bir hale geçer, her yeni evrede yeni renklere bulanır, boyanır. Telvin derler buna. Hâl'e benzer bir hal yaşar şair de şiirini kurarken ve poetikasının ayrıntıları şiir yazarken iyice belirginleşir. Şiir başlamadan önceki konumlandırış ile şiir bittikten sonraki kavrayış ve konumlanış benzer veya yakın olabilir. Bu, şairi isabetli ve başarılı bir sonuca ulaşmış olmaktan ve bunu himmetiyle önceden bilmiş olmaktan dolayı sevindirir. Fakat şair her şiirde yeniden var olması gerektiğini de bilir. Her şiire yeni bir başlangıç, yeni bir tecelli demek mümkündür.

Hal ve telvin, tecelli zenginliğine, zaptedilmesi güç değişimlere mazhar olmaktadır. Bu ikisinin karşısında veya yanında makam ve temkin vardır. Halleri değiştirip duran O'dur. Bu yüzden kullar hallerinin en iyi hale tahvil edilmesi için kalpleri evirip çevirene yalvarırlar. En iyi, en has, en mükemmel şiirini arayan şaire telmih yapmış olduk sanki.

Telvinde temkin, temkinde telvin üzere olmak ne güzeldir. "O ağaçta bir yaprak olaydım" diyen Ayşe'nin makamıdır telvin. Şiir bu hakikatleri uzaktan da olsa hissedıştır. Hissediş yaşamak değildir elbet ama bir kapıdır. Şiirin kapılarından bir kapı. Şairler bu kapıdan girip daha ileri gitmek için yola devam edebilirler veya başka bir yol arayışına girişebilirler. Ama şairin şiirdeki her ciddi teşebbüsü, şiir okuyucusunda da bir kıpırdanış ve yenilenme, tazelenme umuduna kapı aralar. Büyük sufiler şiir de söylemiş yazmışlardır ama aslında hallerin ve makamların zevklerini tadanlar için şiir de söz de bir bağdır, bir vasıta sadece. Bal için petektir o sadece. Hakikatleri şahadet, kevnü fesat aleminde ancak sözle, kelimelerle, şiirle aktarabiliriz sevdiğimizimize, önemsediklerimize, ihtiyacı olanlara. Bir de ney'i hatırlayalım, üflendiğinde o taşınması çok zor derdi haykıran neyi. Kendimizi, içimizi, bize bahşedilenleri izhar ediyoruz kelimelerle. Fakat konuşmak, yazmak, söylemek, inşa etmek meselenin tali kısmıdır. Bâtında ne varsa dışa o taşar. İşin aslı tatmaktır, zevktir. "Men lem yezuk, lem ya'rif." Türkçesi "Men lem yezuk, bilmez yazık." Günümüz için de basitçe çevirelim: Tatmayan bilmez.

Has şairin damağında o tadın izleri kalır; şiiriyle hakikate yaklaştığında.

İhsaslarla/çağrışımlarla meselenin künhüne vakıf olmak için yürümek... Kalbin içindeki akılla yani birbirinin ayrılmaz parçaları olan bağışlarla teemmül, tefekkür, tasavvur, tahayyül ve tevacüd etmek. İmge ve imgelem de, tahayyül ve tasavvur da, tefekkür ve teemmül de Alim, Kerim, Vehhab, Latif, Vacid olan Allah'tan. Bütün varlık mertebeleri O'nundur. Müslüman şair bu bilinçle, bu ruh haliyle, bu vecd ile inşa/d ettikçe yükselir, yücelir, inbisat eder. Kavi ve latif olur, metin ve rakik olur, zülcenaheyn olur. Ki insan da tüm varlıklar misali O'nun isimlerinin (esma-i hüсна) tecelligâhıdır. Şu mühim farkla ki insanın istidadı, potansiyeli bütün diğer varlıklardan daha fazladır. Çünkü insan ism-i azam tecelligâhıdır. Gayret ve hayretle seyr-i süluk ettikçe kendisine bahşedilen istidadı bânının-

dan zahirine inkişaf ettirebilir. Kemale vasıl olmak için elzemdir bu ve tekemmül de ancak bir irşad edicinin rehberliğinde en mükemmel şekilde tahakkuk edebilir.

Bir arınma (tezkiye), konsantre olma (tevhide gel tevhide), saflaşma (tasfiye), yücelme (uruc) yöntemi (seyr-i süluk) olarak tasavvuf ve bu yürüyüş ve arayış ilminin edebiyata dökülmüş hali Müslüman şair için de bir hazinedir. Fakat rehbersiz, icazetsiz yani destursuz olarak bu bağa girenlerin başlarına türlü felaketler gelmesi muhtemeldir. Tevhid ve teşbih dengesini tutturabilmek bir cambazın ipte yürümesinden daha kolay değildir ve tıpkı cambazın ipten düşüp yaralanma, zarar görme veya mahvolma ihtimali olduğu gibi bu vadiye artistçe yürümenin de çeşitli riskleri vardır. Sufiler vücud mertebelerini izah ederken bilhassa şahadet aleminin bir üst mertebesi olan misal aleminde veya nefis mertebelerini dile getirirken bahsettikleri mülhime mertebesinde, salikin kendisine varid olan halleri gerektiğinden fazla egoistçe/kendine yontmasıyla, yürüyüşünün sekteye uğrayabileceği ve hatta helak olabileceği uyarısında bulunurlar.

Şairin yürüdüğü vadilerin farkında olması diğer insanların ekserisinin tefrik ve temyiz yükümlülüğünden daha elzemdir. Çünkü şair keimelere ve mısralara maliktir ve beşeri sözün en berrak ve veciz hali olan şiirde sihriyet vardır. Şair büyüleme kudretine sahiptir. Şiir kışkırtır, yeniden tanımlar, şiirin söylediği veya hisas ettirdiği şeyin net sınırları olmayabilir. Bir çeşit anlam zenginliği diyebileceğimiz bu müphemlik, bu icaz ve belağat gücü, onun daha etkili, muhataralı ve zaptedilmez oluşuna da işaret addedilebilir. Şiir tehlikelidir. Sınırları zorlamayı ve bazen de aşmayı sever. Sevmek kelimesi belki de burda biraz naif kaçtı. Şiir bir yıkım yaparak gün yüzüne çıkmışsa, yıkımdan sonra bir imar, inşa ve diriliş yoksa o şiir görevinin sadece ilk kısmını yapmıştır ve şairle beraber onu takip eden okuyucu da şaşkınlık vadilerinde dolandır.

Savaşlarda kılıçtan, top ve tüfekten, nice teçhizat ve mühimmattan daha etkili olabilen şiirin gücünü yadsıyamayız. Şiirde mündemîç olan bu gücün şair için de bir tehlike arzedebileceğini ilahi metinden ve tarihteki tecrübelerden biliyoruz. Şiirin şairi de şiirinin, sözünün şehvetine kapılarak sarhoş olabilir. Mülhime mertebesindeki salikin kendisine bahşedilen imkanları, ilhamları, varidatları, kerametleri

aceyleyle sahiplenip yolun ötesini göremez hale gelmesi de bir çeşit sarhoşluktur. Oysa sekr esas değildir, esas olan sekirden sonraki sahvdir. Sekre tav olup onu yolun nihayeti saymak ve bahşedilenlerle yetinip şımarmak hüsrana duçar olmaktır. Her sarhoşluk, her vecd, her fena bir uyanıklığa (sahv), bir uyanışa, bir bekaya yani bir üst mertebeye, ruh haline, bakışa, makama, kavrayışa ulaşma müjdesi olarak kabul edilmelidir. Sözü erbabına bırakalım. Kuşeyrî şöyle demiştir: “Bil ki, ayıklık sarhoşluk oranındadır. Her kimin sarhoşluğu hakikiyse ayıklığı da hakikidir. Her kimin sarhoşluğu hazla lekelenmişse, ayıklığı da hazla birliktedir. Her kim hâlinde samimiyse, sarhoşluk esnasında korunur.” Sonra şöyle demiştir: “Kimin aşkı güçlenirse, içişi de ebedilik kazanır.”²

Şiir tahrir eder, tahkim eder, tanımlar, ima eder, haykırır, akar, patlar, sorar, cevap verir, sever, aşık olur, öfkelenir, savaş ilan eder, cepheye en önde haykırır, çılgık atar, ağlar, gülümser, içe çekilir, müphemleşir, keskinleşir. Zahiren ölçülüdür bazen, bâtunen çılgın ve serazattır. Bütün bu tanımlar bizi şiirin yerleşik dil anlayışına ve bununla belirlenmiş bakış açılarına, dünya görüşlerine, hayat tarzlarına razı olmadığı, olamayacağı sonucuna götürüyor. Şiir alışkanlıkların ve kolayca kabullenişlerin, menfaatçi yapıların yanında yer almaz. Alırsa onların bir parçası olduğu için varolamaz. O bir ruh, can, şevk, tazelik arayışı ve keşfidir. Sûf kökünden teşekkül ettiği kabul edilen tasavvuf da gündelik alışkanlıklara, kabullere, yozlaşmaya, kabukların özü görünmez ve anlaşılmaz kılmasına, kelime, kavram ve sözlerin kök anlamlarından uzaklaşılmasına ve böylece aşksız, şevksiz, ruhsuz, tatsız, zevksiz, ihlassız bir hayatın idame ettirilmesine hayır diyerek ortaya çıkmıştır. Gerektiğinde inzivayı, dağları, çölleri tercih ederek ve her şeyin aslını, en üryan halini anlamaya çalışarak hakâiki keşfedip bu hakikatlere göre yaşamak için olağanüstü gayret gösteren bir kısım Müslümanlardır o ilk sufiler. Bu taifeye sufi denmiş, arif denmiş, veli denmiş, mürid-salikh denmiş, mürşid veya şeyh denmiş. Bunların yolundan yürütenlerin içinden şairler de çıkmış. Büyük şairler, çok büyük şairler... Şiire çok itibar etmiş olanları da az itibar etmiş olanları da yazdıkları eserlerle veya konuşmalarıyla, sözleriyle İslam toplumlarında ruh

2 İbn Acibe, Sufilerin El Kitabı

çiçeklenişinin ele avuca sığmaz mimarları olmuşlardır. İlk tasavvufi eserlerden bazılarının isimlerine burada yer vererek meramımızı biraz daha açık edelim:

Ri'âye li-Hukûkillah (Allah'ın haklarına riayet), Hatmü'l-Evliyâ (Evliyanın mührü), el-Lüma' (Parıldayış), et-Taarruf (Sahici biliş), Kûtü'l-Kulûb (Kalplerin azığı), er-Risâle, Keşfü'l-Mahcûb (Saklı olanın keşfi), İhyâu Ulûmi'd-Dîn (Din ilimlerinin ihyası)... Böyle böyle devam eder günümüze dek. Fütûhât-ı Mekkiyye ile Füsûsu'l-Hikem sahibi Muhyiddin İbnü'l-Arabi'yi ve Mesnevi ile Divan-ı Kebir sahibi Mevlana Celaleddin Rumi'yi sözleri ve eserleri en etkili iki büyük derya olarak selamlamadan geçmek mümkün mü? *“İlahi belağat ariflerin kulağına lisanla gelir.”* buyuran İbn Arabi Füsus isimli eserinin önsözüne *“..zât âleminin kudsi kaynağından gelen hikmetleri kelimelerin kalplerine indiren Allah'a hamd olsun.”* şeklinde bir hamdele ile başlar. Tasavvufun kâl (söz, konuşma) değil hâl (yaşamak, tatmak) olduğunu çok iyi bilen bu büyük ariflerin yine de söze, kelimelere ve şiire başvurması bizi kendi bâtınlarından, tattıklarından, hal ve makamlarından haberdar etmek ve remizlerle bize rehberlik etmek istemelerinden kaynaklanır.

Müslüman şair vecd halini yaşamadan mısralarında şathiyyata/taşkınlığa meylederse hem şiiri sahihliği/organikliği yakalayamaz hem de sığındığı bu yapaylık onu kendi derununda keşfedilmeyi bekleyen imkanlardan uzaklaştırır. Şairin, bu yanlış girişimiyle itikadi/uhrevi sorumluluk yüklenmiş olması ise işini iyice zorlaştıracaktır. Benliğin pohpohlanması anlamına gelen bu tarz bir kolaycılık ve sahtekârlıkta ısrar ise kalp ve ruh ahvalinin iyice karmaşıklaşmasına sebep olacaktır. Oysa adğas-ü ahlam'a³, fecr-i kazibe inanıp tutunan bir insan ne kadar zavallıdır ve gerçekte uçurumdan aşağı yuvarlanmasına ramak kalmıştır. Belki de yuvarlanmaktadır...

“Ben rahmet peygamberiyim, ben savaş peygamberiyim.” şeklindeki sözleriyle dünyaya gönderiliş gayesinin en kuvvetli delillerini bize bildiren Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem, hayatın her alanın-

3 Rû'yâyı sâdıka'nın zıddı. Kur'an-ı Kerim'e göre karma karışık hayaller. Karışık rüyalar. Tabire değmeyen rüyalar.

da olduğu gibi kavrayış, anlayış ve itikad konusunda da dengenin nasıl kurulması gerektiğini haber veriyor. Allah'ın cemal ve celal sıfatlarının tezahür ve tecelli yeri olan bu dünyada hikmet ve hakikatin peşinde yılgınlığa ve umutsuzluğa düşmeden hayatımızı idame ettirmek için mücadele etmeliyiz. İzzet ve vakarımızı kaybetmeden, nefsin, egonun, komplike iç dünyamızın tuzaklarına düşüp kendimiz ve kardeşlerimiz aleyhine söz ve şiir üretmeden yolumuza devam etmeliyiz. Şairin ve sanatçının düşebileceği en tehlikeli tuzaklardan biri de azgın/doyumsuz nefsin, hazzın, ye'sin, belirsizliğin, gayesizliğin, başıboşluğun, absürditenin ellerine teslim olmaktır.

Şairi olmayan toplum nefessiz, cansız, ruhsuz, aşksız kalır. Öleyazmıştır o topluluk. Şiirin muhkem ve muteber olması şaire ve kaderine bağlıdır. Yine de şairlere karşı ekseriyetle bir ihtiyatlılık ve temkinlilik söz konusudur. Çünkü şairler biraz da tasavvuftaki efrada, hatta bazı halleriyle meczuplara benzerler. Toplumsal işleyişin içine tam olarak yerleşemezler. Onları oradan ayrı tutan bir şeyler dönenip durur içlerinde. Şiir oradan kaynayıp çıkar. Şairin batını dedikleri şey de bu olsa gerektir. Şairin şiir için, şiirin dile getireceği hakikatler için bir çeşit gönüllülükle kabul ettiği uyumsuzluk onu bazı yönlerden “benzersiz” kılıp efrada yaklaştırır.

İbn Acîbe'nin tasavvufi kavramları öz şekilde anlattığı ve şair Ahmet Murat tarafından tercüme edilen Sufilerin El Kitabı isimli eserinden çeşitli alıntılarla yolculuğa (derûnumuzda) devam edelim:

“Havâtır, bir meleğin veya bir şeytanın veya nefsin bir sözünün ilkasıyla oluşun, kalplerde beliren seslenişlerdir.

Vâridât ise, kendilerinde kulun bir dahlinin olmadığı, kalbe düşen güçlü tecelliler ve övgüye layık havâtırdır.

Hak Teâlâ, iki zıt arasında, duyusal olan ile mânânın, kudretle hikmetin, farkla cem'in arasında tecelli eder. Bu iki zıddan birinden gaybet fenâdır, ikisini birden görmekse bekâdır. Duyusal olandan, hikmetten, farktan kopmak fenâ hâlidir; ikisini birden mülâhaza etmek bekâ hâlidir. Allah Teâlâ'nın, Zâhir ismi gereğince açığa çıkması kudret olarak ve Bâtın isminin gereği olarak açığa çıkışındaki gizliliği hikmet olarak isimlendirilir. Şöyle de söylenebilir: Allah Teala'nın gayb âleminden şehadet âle-

mine tecelli etmesi kudrettir ve zuhurundaki gizliliği hikmettir. Zevk, hakikatin bilgisini edindikten sonra olur. Kadîm olan Zât'ın nurlarının akıl üzerindeki çakımlarından ibarettir. Şeriat, zâhirî mükellefiyettir. Tarikat, gönüllerin arındırılmasıdır. Hakikat, mazharlardaki tecellilerde Hakk'ın Şuhûdudur. Şeriat, Allah'a ibadet etmendir. Tarikat O'na doğru seyretmendir. Hakikat, O'nu müşâhede etmendir.

Tasavvufun başı ilim, ortası amel, sonu da ikramdır.”

Şiirde Yaratıcı Özne

Mahsum Oğrak

Son dönemde yapay zekanın birçok çeşidi türedi. Yapay zeka: video üretme, müzik, ses, görsel oluşturma gibi alanları şu an için domine etmeye başladı. Bu durum haliyle bana şu soruyu sordurdu: Bilinçsiz bir varlığın yaratıcı yönü var mıdır, yahut bilinç yaratıcı olmanın zorunlu bir koşulu mudur? Bunu anlamının bence ilk koşulu insanın yaratıcılığına ve yapay zekanın çalışma prensibine bakmak. İnsanoğlunun yaratıcılığı; bilinç, bilinçaltı, duygulanımlar ve deneyimlerle doğrudan ilişkilidir. Hakeza insanoğlu nesnesiz düşünemez. İnsanoğlunun yarattıkları da geçmişe ya benzer ya da ondan izler taşır. Yapay zeka, ilk önce büyük veri kümelerini analiz eder, daha sonra “yeni” biçimsel kalıplar üretmeye çalışır. Burada nitelikten söz etmiyorum. O başka bir mevzu.

Yapay zeka yaratıcı özne olabilir mi, sorusunun cevabı yaratıcı sürecin tanımında saklıdır. Şayet yaratıcılık, bireysel bilinç, duygular ve deneyimlere bağlı ise yapay zekanın yaratıcı özne olmadığı aşikar. Fakat yaratıcılık; dil oyunları, metinlerarası ilişkiler, kültürel referanslar olarak tanımlanırsa işte o zaman yapay zeka yaratıcı sürecin tam içinde yer alır. Postmodern teoriler, yazarı genellikle dışlar ve metnin anlamının ondan bağımsız bir şekilde oluştuğunu savunur. Modern şiirin önemli temsilcilerinden biri olan T.S. Eliot, yaratıcı sürecin merkezine bireysel bilinçten ziyade kültürel birikim ve tarihî referansları koyar.

Sanatta yaratıcılık denince akla gelen kavramlardan ilk ikisi özgünlük ve taklittir. Birçok düşünür bu meseleye kafa yormuştur. Bunlardan

ilki hiç şüphesiz Platon'dur. Devlet adlı eserinin X. kitabında sanatın taklit (mimesis) olduğunu söyler. Çünkü ona göre sanatçılar, ideaları taklit ederek onun kusurlu kopyalarını oluşturur ve insanları hakikatten uzaklaştırırlar. Görüldüğü üzere insanlar dahi özgün değil. Bu minvalden bakınca yapay zeka insan yaratımını taklit etmektedir ve var olanları analiz ederek bir kopyasını oluşturur. Gelelim ikinci isme. Aristoteles Poetika'da insanın doğayı taklit ettiğini söylemiştir. Fakat bu taklit salt anlamda bir kopyalama değil doğal dünyayı bilinçli bir anlamlandırma ve doğayı yeniden şekillendirme sürecidir. Burada kilit kavram bilinçtir. Yapay zekanın da bilinçten yoksun olduğu göz önüne alınırsa onun Aristoteles'e göre de yaratıcı özne olmadığını ifade edebiliriz. Zaten yapay zeka, bizim bildiğimiz anlamda kendi başına bir şeyler üretmiyor, birtakım komutlara ihtiyaç duyuyor. cogito ergo sum sözüyle Descartes, bilincin varoluşun temel şartı olduğunu vurgular. Yapay zeka bilinçli düşünmediği için söz konusu yaratıcı özne olma şansını kaybediyor. Yargı Gücünün Eleştirisi isimli kitabında Kant, güzellik ve sanatın, insan zihninin özgür oyunu ile meydana geldiğini ifade eder. Ona göre yaratıcılık, akıl ve hayal gücünün serbest etkileşiminden doğar. Bu yaratım süreci herhangi bir kurala bağlı değildir. Burada akıl ve bir kurala bağlı olmamak kilit roldeler. Aklın varlığından söz ediyorsak bilincin varlığı da zaruridir. Gelelim yapay zekaya: O, algoritmalar üzerinden işlem yapar. Kant'ın estetik anlayışına göre yaratıcılık mekanik bir süreç değildir. Bu yüzden yapay zeka yaratıcı özne olamaz. Hegel'e göre insan ruhunun fenomenler dünyasında kendini dışavurumudur / dışsallatırmasıdır sanat. Sanattaki yaratıcılık insan bilinci ve ruhundan kaynaklanmaktadır. Yapay zekayı ele aldığımızda onun böylesi bir bilinç ve ruhtan mahrum olduğunu görürüz. Ruhun öznel deneyimini başka bir ifadeyle insanın manevi yanını dışı vuramadığı için onun algoritmik üretimi sanata atfedilemez. Yaratıcılık meselesini tartışırken Varlık ve Zaman kitabına değinmeden olmaz. Martin Heidegger'e göre dasein bir varoluş biçimidir. İnsanoğlu ancak dasein ile bu dünyada anlam üretebilir. İnsan, dasein'i yani varoluşu deneyimlediği ölçüde yaratıcı olur. Yapay zekanın böylesi bir deneyimi gerçekleştirme mümkün değildir. Heidegger'in yaratıcılık anlayışı itibarıyla yapay zeka yaratıcı özne olamaz. Buraya kadar hep insanı merkeze alan düşünürleri ele aldık. Haliyle yapay zeka yaratıcı özne olmadı. Tüm bu düşünürler, sanatı da yaratıcılığı da yazar merkezli bir düs-turla açıklamaya çalıştılar. Yazarı merkezden çekip aldığımızda o

zaman yapay zeka yaratıcı özne olur mu? Michel Foucault'nun da dediği gibi Tanrı'nın biyografisini bilmiyoruz. Ve bizler de onun gönderdiği kitap üzerinden hem bu dünyayı hem öte dünyayı hem de onu anlamaya, bilmeye ve yorumlamaya çalışıyoruz. Yazarın kimliği belirtilmeden sadece metnin merkezde olduğu bir okumada ne bilinç ne deneyim ne de özgürlüğün bir önemi kalmaktadır. “Yazarın Ölümü” gerçekleşirse buradaki başat unsur metnin kendisi ve niteliği olur. Roland Barthes, bu makalesinde metnin anlamını sadece yazarın niyeti belirlemediğini söylemiştir. Metin, metinlerarası bir yapıya da sahiptir. Ve ancak okurun aktif katılımı ile anlam genişler. Şunu unutmamakta yarar vardır: Kaynağını unuttuğumuz şey ancak bize ait olur. Yazar, etkilendiği kavramları, yazarları, düşünürleri hatırlamadan bir sanat eseri üretebilir. Bunun deşifresini yapmak eleştirmene / okura kalmaktadır. Yazardan eserini açıklamak her zaman yeterli olmayacaktır. Barthes'ın postmodern bakış açısına göre metnin anlamı okur tarafından tayin ediliyor. Burada metnin yaratımında bilinç, zorunlu bir koşul değildir. Yaratıcı süreç bilinçli bir varlık olmadan da devam eder. O halde nitelikli bir eser ortaya konuyorsa bunun kimin yaptığıının bir önemi yok! Hem ne demiş şair: “hayır ben romantik değilim Victor Hugo romantik”.

Şeytana Övgü

Engin Koca

Sanat en başta, eldeki sese, toprağa, hayvana, yani dizginsiz doğaya bir biçim vermek, onu terbiye etmek olarak ortaya çıktı. Genel olarak sanat, bu biçimlendirme işleminin nasıl yapılması gerektiğinin bilgisiydi. Toprağın nasıl işleneceğinin, taşın nasıl yontulacağıının, demirin nasıl dövüleceğinin, seslerin nasıl müziğe dönüştürüleceğinin... Bu, yeryüzündeki diğer canlıların sahip olmadıkları bir yetenektir. Bu nedenle tüm canlılar içinde yaşadıkları doğaya adapte olmak için kendilerini değiştirirlerken, insan sanatlarla kendini değil doğayı değiştirmeye başladı. Tüm hayvanlar su içmek için eğilirken, insan dik durmayı, suyu kendine getirecek bir kap yapmayı tercih etti. Taşı, toprağı, demiri işleyerek doğayı biçimlendirdi ve kültürü yarattı. Doğayı, biçimlendirilerek “kültür”e dönüştürülecek bir malzemeye indirgedi.

Bir şeyi malzeme kılmak, onu kendi olarak değil, dönüşebilme potansiyeline sahip olduğu şey olarak görmek demektir. Bu ise o malzemeye yabancılaşmayı, hatta biçim verme işlemine direndiği nispette düşmanlaştırmayı gerektirir. Çünkü insanın değer verdiği şey artık malzeme değil, onun sahip olduğu potansiyel, yani insanın kafasındaki biçimdir. İnsan, olagelenden razı olmamakta ve ona bir “olması gereken” dayatmaktadır. Kafasındaki ideali malzeme üzerinden ete kemiğe büründürmek istemektedir. Yunanca *aletheia*, hem “hakikat” demektir hem de “örtülü olanı açığa çıkarmak”. Doğa artık Tiamat, yani Marduk’un (biçim vermenin) karşısındaki canavardır ve alt edilerek ondan dünya (kültür) yaratılacaktır.

Doğa, içindeki nedensel mekanizmanın dışına fırlattığı oğlunu artık kaybetmiştir. Kayıp oğul, fırlatıldığı yerde sahip olduğu tek şeye, onu eğilmekten kurtaran sanatlara sarılır. Bir kap, kaba malzemeye karşı kazanılmış bir zaferdir; yaratılmış bir biçimin-idealin doğaya karşı kazandığı bir zafer... İnsan ve ideal, bir ve aynı şeydir. İnsan artık bir kültür varlığı, yani politik canlıdır. Politik canlı, karmaşık faaliyetleri eşgüdüm içinde yapabilen, uyumsuzluk gösterenleri dışlayan ya da cezalandıran ve tüm bu eylemlerini haklılaştıracak ideolojiyi kurabilen canlıdır. Diğer canlılar da nispeten eşgüdüm içinde hareket ederler, ama onlarda dışlama ve cezalandırmayı haklılaştıran güçtür. Güçlü olan haklıdır. İnsanlar bunun yerine adalet fikrini yerleştirir. Politik canlı adalet fikri üzerinde yükselir. Adalet, intikam kavramının sofistike hali olarak görülebilir; eğer kültür içerisinde bir insanın yaptığı zulüm yanına kar kalıyorsa, o toplumda adaletten söz edilemez.

Dolayısıyla kültürün varlığa gelmesi ile varlığını sürdürmesi iki ayrı nedene dayanır. Dışarıdaki doğanın terbiye edilmesi, biçimlendirilmesi kültürü varlığa getirirken, insanın içindeki doğanın biçimlendirilmesi onu politik bir canlıya dönüştürerek kültürün sürekliliğini sağlar. O halde politik bir canlıyı inşa etmek için insanın içindeki doğanın da toprak gibi, taş gibi, ses gibi biçimlendirilecek bir malzemeye dönüştürülmesi gereklidir. Aynı yabancılaşma, düşmanlaştırma bu aşamada da ortaya çıkar. Beden, bir arzu ve korku bohçası olarak her türlü kıskançlık, hınç, çekememezlik gibi duyguların ve onlardan kaynaklanan eşgüdümü bozan davranışların kaynağıdır. O halde beden de bir “olması gereken”e göre biçimlendirilmeli, terbiye edilmelidir. Nasıl bir kap dışarıdaki doğaya karşı kazanılmış bir zaferse, bir erdem de içerideki doğaya karşı kazanılmış bir zaferdir. Nasıl kaba maddedeki dizginsiz, düzensiz doğa biçim ile estetez ediliyorsa, kaba malzeme olarak arzu ve korkular da biçim ile estetez edilmelidir. Örtü kaldırılmalı, potansiyel olan açığa çıkarılmalıdır; zira hakikat olagelende değil olması gerekdedir.

Bu ikinci aşamada diğer bir sanatlar grubu ortaya çıkar: Pratik sanatlar. Bu sanatların tomasından geçen insan da medenidir. Hayvanlardan insanı ayıran şey, sadece doğayı biçimlendirme kapasitesi değil, aynı zamanda bedeninin istemesine rağmen yapmaması, bedeninin korkmasına rağmen kaçmamasıdır. İnsanı insan yapan arzulaması ya da korkması değil, ölçülü ve cesur olmasıdır. O halde sanat en genel anlamıyla, içerideki ve dışarıdaki doğa üzerinde hâkimiyet kurma, iktidar olma yöntemidir.

Fakat ikinci aşama ilki kadar kolay gerçekleşmez; dışarıdaki doğayı ötekileştirmek kadar kolay değildir içerideki doğayı ötekileştirmek. İnsanın bedeniyle arasına mesafe koyması, onu düşmanlaştırması... Dışarıdaki doğa açık bir düşmandır; insan doğanın vahşi hayvanlarına karşı demircilik sanatıyla silah, hastalıklarına karşı tıp sanatıyla ilaç, soğuklarına karşı terzilik sanatıyla elbise yapmalıdır. Bu durumda tek bir neden vardır: Hayatta kalmak. Ama kültürün varlığı söz konusu olduğunda ortaya çıkan pratik sanatların nedenleriyle ilgili insan ikna olmak ister ve sorar: “Neden yasaya itaat etmeliyim?”

Bu gerekçelendirme işlemi din yapar. Önce evrenin, sonra ona bağlı olarak insanın niçin var olduğunu anlatır. Bu iki “niçin”den hareketle de insanın neden yasaya itaat etmesi gerektiğini ortaya koyar. Fakat bu aşamada, M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren yasayla ilgili bir kırılmanın gerçekleştiğini görürüz Yunan’da. Bir tarafta Homerosçu erkin, erkeğin, kralın yasası, öte tarafta Hesiodoscu zayıfın, kadının, vicdanın yasası ortaya çıkar ve çatışırlar. Homeros için en büyük günah babaya, krala, otoriteye itaatsizlikken, Hesiodos için en büyük günah zayıfı ezmek, merhametsiz olmak ve haksızlık-zalimlik yapmaktır. Bu iki yasa bazen aynı şeyi emretmezler ve amansız bir çatışmaya girerler. Nasıl matematik paradoksların çözülmesiyle, bilimlerin anomalilerin çözülmesiyle ilerlerse, kültür de toplumsal çatışmaların aşılmasıyla ilerler. Fakat toplumsal çatışmanın aşılması için onun bilince taşınması gereklidir. Nasıl bir psikanalist, sizin zaten bildiğiniz ama farkına varmadığınız travmalarınızı bilincinize taşımanızı ve onunla yüzleşip geçmişinizle barışmanızı sağlarsa, toplum da eğer sağlıklı olacaksa kendi travmalarıyla yüzleştirilmelidir. Bu ise bir diğer sanatı, şiiri varlığa getirir. Kendisinden önceki sanatlardan farklıdır bu yeni sanat; çünkü üzerinde yükseldiği temel ne dışarıdaki doğa ile ideal arasında ne de içerideki doğa ile ideal arasındaki çatışmadır. Şiirin üzerinde yükseldiği temel, ideal ile idealin, yani iki “olması gereken”in çelişkisidir.

Bir yanda toplumsal gerçekliğin zaruretleri ve kolektivizm, öte yanda birey olarak var olma arzusu ve özgürlük. Bir yanda kültür ve hiyerarşi, öte yanda doğa ve eşitlik. William Blake, gerçek şair her zaman şeytanın tarafında olmalıdır der; zira şair muhalefet etmekle mükelleftir. Bin yıllar boyunca doğa üzerinde iktidar kurmanın yöntemi olan sanatlardan ayrılan şiir, ilk defa doğa lehine kültür iktidarını hesaba çekme yöntemi olur. O halde şiir, esarete, eşitsizliklere, haksızlıklara... yani en genel anlamıyla aşksızlığa bir başkaldırıdır.

Felsefe ve Şiir

Ahmet Melikşah İnce

Felsefe ile şiir arasındaki ilişkiye yönelik bir merak ve bu meraktan hâsıl olan bir çalışma, şu veya bu şekilde, insanı diğer var olanlardan ayıran en temel yeti olan düşünceyle irtibatlandırılmak durumundadır. Başka bir deyişle, insanı hayvandan ayıran en temel yetinin düşünce yetisi olması ve felsefî-şiiresel üretimlerin fotosentez gibi bitkilere ait değil, insana ait bir faaliyet türüne denk düşmesi, basit bir akıl yürütme neticesinde her ikisinde de düşünce namına bir payın olduğunun yadsınamayacağı anlamına gelir. Bu payın felsefe ve şiire dağılımındaki oranı ve söz konusu iki formda nasıl tahakkuk ettiği başlı başına esaslı bir meseledir. Ancak bu yazının aslî ilgisi böyle bir meseleyi soruşturmak olmadığı gibi, felsefe ve şiirin bizzat keyfiyetini tahkik ederek onları ilmî açıdan formüle etmek de değildir. Dahası, felsefe ve şiirin tarihsel dünyanın farklı dönemlerine ve muhtelif hayat düzenlerine göre kazandığı birbirinden farklı mefhumlarının olması, eksik olduğu baştan kabul edilen bu küçük hacimli yazının belirli noktalara özel bir ilgi duymasını ve hakkında konuşacağı meseleyi de, bu ilgi uyarınca ilkesel düzeyde tahlil etmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Nitekim bu kısıtlı yazıda, felsefe ile şiir arasındaki cihet-i irtibat seçilmiş bir yön üzerinden okumaya tâbi tutulacak, dile getirilen iki düşünce formunun cevap aradıkları ortak soruların bir kısmı tespit edilmeye çalışılacak ve bu sorulara verilen cevapların insanî varoluşa

açtıkları ufukların birkaçına işaret edilecektir. Bu nokta-i nazardan temel meselemiz, insanî varoluşa ait aslî arayışlar/sorular ve bu soruların hayatın müşterek bağlamı içerisinde felsefe ile şiirin açtığı ufuklarda nasıl ele alındığı yönünde olacaktır. Dolayısıyla, şiire ait edebî sanatlar ya da felsefeye münhasır kavramsal üretimlerin nazarî çerçeveleri üzerinde durulmayacak, felsefe-şiir arasındaki müşterek problemler mesâil merkezli bir bakışla ve düşünce yetisinden hareketle bir parça irdelenecektir.

Meseleyi lâyıkıyla vaz' etmek adına, ilk tespit şöyle yapılabilir: Felsefe ve şiirin, dünyaya içinden baktıkları perspektif birbiriyle özdeş olmadığı gibi, birbirinden tamamen yalıtılmış da değildir. Buradan yola çıkarak şunu söylemek mümkündür: Dünyaya bakışın perspektif-bağımlı özelliği, perspektif farklılaştığında dünyayla kurulan irtibatın keyfiyetinde de farklılaşma olacağını işaret eder. Bahsi geçen tespitlerin mantıksal uzantısı, düşüncenin açığa çıktığı ortamlar olarak felsefe ve şiirin kendilerine ait bir tarz-ı mahsus içerisinde teşekkül ettikleridir. Bu minvalde iki düşünce formuna ortaklıklarını katan kesişim kümesinden ziyade, onları birbirinden ayıran özel farklar öne çıkar. Böylece ikisini birbirine yaklaştıran ortak taraflar ve birbirinden uzaklaştıran özel farklar şeklinde belirleyebileceğimiz iki temel kategori temâyüz eder. Kabaca belirlenen bu kategoriler, hesabı verilerek temellendirilmediği için, şimdilik meseleyi kavramamızı kolaylaştıran işe yarar araçlar olarak kabul edilmelidir. Özel farklar hakkında akla gelen hususlardan birisi, belki de ilki, şiirin hissetme ve isteme edimlerine bakan veçhesidir. Burada, en azından ilk bakışta, hayatın teessürî cihetinin şiirin dokusuna tetâbuk ettiği müsellemtattan addedilir. Şayet bu yol mutlaklaştırılırsa, daha sonraki adımlarda şiirin sıklet merkezinin nesnellikten ziyade öznelliğe nâzır olduğu savunulabilir hale gelecek; ayrıca, buna muhtemel bir felsefe-şiir karşılaştırması eklenirse de, felsefenin şiire kıyasla daha objektif olduğunun altı çizilebilecektir. Lâkin şiirin hissetme ve isteme edimleriyle olan kavî münâsebeti, onun düşünceyle hiçbir alâkası olmadığına delâlet etmediği gibi; felsefenin düşünceyle olan organik bağı da, onun insanın diğer edimlerinden mutlak anlamda arındırıldığını göstermez. Kısaca ifade etmek gerekirse, ne şiir düşünceden âzâde, ne de felsefe hissetmeden vârestedir. Ancak bizim bu yazıdaki özel ilgimiz, insan dünyasındaki hissetme yetisini ve diğer edimleri yok saymadan, felsefe ve şiiri insanî

varoluşa ait sorular üzerinden düşünce mihverinde okumaya tâbi tutmaktır. Esas itibariyle, insanlık tarihinde yazılmış bütün şiirleri kendisi vâsıtasıyla tanıyarak tanımlayabileceğimiz tek bir şiir kalıbı olmadığı gibi, tarih boyunca ortaya çıkmış bütün felsefi dizgelere kendisinin içinden bakabileceğimiz sihirli bir felsefe formülü de yoktur. Yine de felsefe tarihindeki güçlü pozisyonların temel özelliklerinden birisine odaklanmak sûretiyle düşüncenin felsefi cephesi hakkında fikir sahibi olabiliriz: Felsefe, kendi problemlerini çözmeye çalışırken, araştırma sahasının farklı öbekleri arasındaki alâka cihetlerini makûl bir kurallılığa bağlı olarak tanzim edip nazarî kavrayışın üst bir formuna ulaşmaya çalışır. Felsefenin dünyaya yönelik nazarî ilgisi, bir yandan analitik araçları temessül etme vazifesini üstlendiğini gösterirken, diğer yandan da nazarî kavrayışı daha üst aşamalara yükseltmek için terkip faaliyetini ihmâl edemeyeceğini belirtir. Bu demektir ki, insanî varoluşa ait aslî meselelerin felsefe tarafından irdelenmesi, aslında tahlil ve terkip faaliyetlerini ihtivâ eder. Burada temel sorulardan birisi şudur: Felsefenin birbiriyle irtibatlı olan söz konusu iki işlemi, parçalama ve birleştirme-bütünleştirme fonksiyonları, felsefi düşüncenin konusu olarak insan hakkında nasıl îfâ edilmektedir?

Yukarıdaki soru çerçevesinde, felsefenin/hikmetin tarih boyunca peşinden gittiği problemin ve insan varoluşunu en derinden ilgilendiren temel boyutun ne olduğu önem kazanır. İzi, kayıtlı tarihin ilk devirlerine kadar sürülebilen bu problem ilkesel düzeyde “Kendini tanı!” düsturuyla ifade edilir. Bahsi geçen düstur bir ‘imperatif’ olması hasebiyle felsefenin nazarî ve amelî ciheti arasında bir hatt-ı münâsebet tesis eder. Bu nokta-i nazardan, böylesi bir amelin gerçekleştiği hudutlar dâhilinde tekâsüf eden mananın ve bu mananın taşıyıcı zemininin normatif bir esasa yaslandığına özellikle dikkat edilmelidir. Yine aynı düstur, başka bir cepheden bakıldığında, “Kendimi nasıl tanıyabilirim? Kendimi tanımanın makul yolları nelerdir?” gibi sorulara hâmilelerdir. Sorulara verilen cevaplar kişilerin derece-i fehmine, birikimine ve hayat içerisindeki konumuna bağlı olarak değişkenlik arz eder; ancak böylesi sorularla baş başa ve iç içe kalan bir A şahsı, zorlu bir arayış süreci içerisine girdiğinde, sorularına cevap bulmak için tartıya çıkmaz, aynaya bakmaz ya da boyunu ölçmez. A şahsı hakkında “72 kilogramdır, 1.78 metre boyundadır, gözleri kahverengidir, saçları dalgalıdır” şeklinde sıralanabilecek önermelerin hiçbirisi onun sorularına

cevap teşkil etmez. Zîrâ verilen cevapların tamamı algısal deneyime ait sınırlar içerisinde ortaya çıkan gözleme dayalı fiziksel-biyolojik özelliklerdir. Onun sorusu, arayışı ve ilgisi beş duyu organı vâsıtasıyla algılayabildiği dış dünyadan ziyade, algılayamadığı iç dünyasına ve kendi özüne taallûk eder. Felsefe, bu itibarla, sadece maddî olanla ilgili dış dünya problemine yönelmez, aynı zamanda mana ile ilgili iç dünya problemine de yönelir. Filozofun yegâne işi bunları analiz etmek değildir; çünkü felsefî çalışma programı dâhilinde analiz lâzım ama kâfi değildir. Sistemli bilgi üreten yetkin bir filozof, madde ve manayı, dış dünyayı ve iç dünyayı insicâmî bir bütün teşkil edecek şekilde üst bir noktada sentezlemeye gayret eder. Böylece insanî varoluş ve bu varoluşun içerisinde gerçekleştiği ortam bir mesele hâline getirilerek hikmetin esaslı bir bahsi olarak vaz' edilir. Her mesele gibi bu meselenin de ilgiye en çok mazhâr olan bir noktası mevcuttur ve geri kalan ilmî seviyeler de bu nokta ile alâka dereceleri içerisinde tadrîcen taayyün ederler.

Peki, düşünce tarihinde yüksek şiire ait mahsullerin insan problemi açısından hiçbir kıymeti yok mudur? Ya da felsefenin cevap aradığı insanî meseleler, zorunlu olarak yüksek şiirin etkinlik sahasının dışında mı kalırlar? Klasik geleneğimiz açısından bakılacak olursa, hikmetin de şiirin de kıymetini takdir eden kustaslardan biri, ikisinin de “Kendini tanı!” ilkesini rehber edinmesidir. Buna göre bir insanın hayatında vukû bulabilecek en büyük tehlikelerden birisi ‘kendini tanımama’ hâline giriftâr olmasıdır. Bu noktada klasik dönemdeki medenî mevkîfimizin, felsefî ve şiirsel düşünceye yön veren üst ilkeleri tayin edici konumdadır. Nitekim “Kendini tanıyan, Rabbini tanır!” şeklinde dile getirilen üst ilke, mefhum-u muhalifiyle şuna delâlet eder: Eğer kendimizi tanımamız ile Rabbimizi tanımamız arasında bir irtibat varsa, o halde kendimizi tanımamız ile Rabbimizi tanımamız arasında da bir irtibat olmalıdır. Diğer taraftan “Kendini tanı!” ilkesi ne kadar yüksek bir ilkeyse, “Kendini tanıma!” ilkesi de o kadar düşük bir ilkedir. Fakat “Kendini tanı!” düsturu sadece bir tek ferдин kendisine yönlendirilerek dışa kapalı-içte açık-tek taraflı bir durum şeklinde anlaşıldığında, ciddi bir problem zuhûr etmektedir: Tek bir ferдин şahsî tecrübesi diğer insanlarla ilişki içerisinde şekillendiği için, insanın kendi tecrübesini ve kendisini tanıması zorunlu olarak sosyal varoluşu tanımasıyla irtibatlanmaktadır. Demek ki, başkalarına yönelik ilgisizlik “Kendini tanı!” düsturuna değil, “Kendini tanıma!”

düsturuna riâyet etmek anlamına gelerek kişinin kendini tanıma kapasitesini eksiltmekte ve insanın hayattaki kıymetini yükseltmek şöyle dursun, bilakis düşürmektedir. Öyleyse sosyal varoluşun farklı formlarını tanıdıkça, insanın kendini tanıma imkânı da o ölçüde artmakta ve böylece kişinin ufk-u nazarı hem derinleşmekte hem de genişlemektedir. Buradan çıkan sonuçlardan birisi şudur: Kendini tanıma, en geniş atf bağlamında tür olarak insana ait tecrübenin tamamını ihâta etmektedir. Şu halde çağdaş dünyayı tanımak düşüncemizde genişlemeyi, tarihsel dünyayı tanımak da düşüncemizde derinleşmeyi intâç edecektir. Bu nokta-i nazardan, büyük filozof ve şairlerin düşüncesinin en yüksek düzeyleri olarak ortaya koydukları eserlerin, kendi şahsî tecrübelerini aşan bir düşünce ufkunda belirlenim kazanmaları tesadüf olmadığı gibi, insanî tecrübenin en geniş bağlamına hitap etmeleri de imtisâl edilmesi gereken numuneleri muhtevîdir.

Bugün, bizim çağımıza/çağdaş dünyaya ait zamanın ruhunu yansıtan, az ya da çok hepimize bulaşmış temel bir problemle karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz: Kendimizi tanımama problemi. Söz konusu problemin hem mensubiyet hem aidiyet hem de teslimiyet açısından incelenmesi, kendimizden kaçıp kendimizi en kolay unuttuğumuz yer olan kalabalığa sığınma sorunumuzu çözmemize yardımcı olabilir. Kendi kendimizle tanışmalıyız ve daha önemlisi tanıştığımızı memnun olduğumuzu cân-ı gönülden söyleyebilmeliyiz. Eğer “Neredesin ben?” sorusuyla “Neredeyiz biz?” sorusuna cevap veren üst bir bakış şekli geliştirmeyi başarabilirsek, istikbâlimizi mamur kılma noktasında ciddi bir mesafe kat etmiş olacağız. İslâm âlemi açısından tarihini tanımamakla irtibatlı olan bu problemin çözümü, tarihimizle birlikte kendimizi de yeniden tanımamız şartına bağlı gibi gözükmektedir. Tarihi tecrübemiz, felsefe ve şiiri birbirinin zıddı olarak değil mütemmimi olarak kavrayan düşünce ürünleriyle dolu olduğu gibi, her ikisinin de dünya hayatının keyfiyetini varoluşa ait esaslı sorularla buluşturmaya muvaffâk olduğunu gösteriyor:

“Kanden gelir yolun senin ya kande varır menzilin,
Kanden gelip gittiğini anlamayan hayvan imiş.”

Niyâzî-i Mısrî'nin yukarıdaki ifadeleri hem varoluşu hem de kendimizi tanımamız noktasında anahtar konuma sahip değil mi?

Şiir Ve Düşünce

Emre Aslan

Düşünce nedir? Aslında bu, sormamız gereken ilk sorudur. İkinci sorumuz da “düşüncenin şiirdeki karşılığı nedir?” Bu sorulara yanıt bulduğumuz zaman düşüncenin şiirdeki yerini daha net anlarız. İlk olarak incelemek için düşünce kavramının ne olduğunu bilmemiz gerekir. Cemil Meriç’in tabiriyle; “Derin bir düşünceyi anlamak, o düşünceyi kavradığımız anda derin bir düşünceye sahip olmaktır. Kendi içine, kendi kalbine inmektir. Nesnelere bulutlar arkasından görürüz. Düşünmek, bu sisleri yırtarak aydınlığa varmaktır.” Cemil Meriç, şiirde yer almayan düşünceye şöyle bir söz söylemiş: “Çağdaş Avrupalının mukaddesi: abesler, yani hantal, yalınkat ve şiirsiz ideolojiler.” Şiirsiz ideoloji, etkisiz bir düşünce gibi düşünülebilir. Şiir gibi vurgu alanı yoktur.

Düşüncelerle Neler Değişir?

Behçet Necatigil demiştir ki “Bence her şair hayatı boyunca üç burçtan geçer: Gurbet, Hasret ve Hikmet.” Bu şekilde aslında her şiirin dönem boyunca barındırdığı düşünceler de farklılaşır ve yenilik, gelişim getiriyor da denilebilir. Tarihteki tüm değişiklikler, hatta kültür ve siyasi yapı değişiklikleri dahi bir düşünceyle başlar. Önemli olan, bu düşünceyi ne şekilde aktardığımızdır. Bertold Brecht bir eleştiri yazısının başlığında “Şair akıldan korkmamalıdır” diyor. Bu vurgu, aslında düşünme açısından akıl kullanmaktan korkmamaktan

gelir. Kimisi şiirle, kimisi de düzyazıyla düşüncelerini açıklar. Bunun yanı sıra biz, aslında şiir açısından düşüncenin önemini vurgulamalıyız. Çünkü şiirin diğer yazı türlerinden en önemli farkları, muazzam bir tınısı olması ve her yerde vurgulanarak okunabilmesidir. Şiiri de sözgelimi bir denemeden ayıran temel fark tınıdır. Bir sayfada anlatılabilecek bir düşünce; şiirde; kafiye ve müzikalite düzeni sayesinde daha kısa ve özlü bir şekilde aktarılır. Faruk Nafiz Çamlıbel'in Nazım Hikmet için yazdığı şiir de bir örnek olarak bu sözü özetler:

“Faruk Nafiz bahseder hep yanıp kül olmaktan/ Kaldığına bakarsan canlı volkan sanırsın/ Nazım Hikmet yürürken şiir okur arşınla/ Mânâlı söyler amma saçma sapan sanırsın”

Burada inkâr etmediğimiz şey, şairin düşünceyi iki şekilde de kullanarak geleceğe yön verebilmesidir. Yani özet olarak Ece Ayhan'ın da dediği gibi “Şairler artık düşünür olmak zorunda. Ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan güdersin.”

Şiirin İdeolojilerde Yeri Nedir?

Günümüz dünyasında bile şiirde ideoloji deyince hep iki kutbun var olduğunu düşünmüşüzdür. Bir kutbunda Necip Fazıl Kısakürek, öteki kutbunda ise Nazım Hikmet. Ancak önemli olan nokta, siyaset bazında tabiri caizse şiirleriyle birbirine giren iki büyük şairin arkadaş olduğudur. Merhum Nazım Hikmet; “Gerçek sanatçı, politikanın dışında kalmayan sanatçıdır.” diyerek, düşünce ve ideolojik şiir anlayışına bir bakış açısı getirmiştir. Tüm şiirleri ideolojik değildir tabii. Necip Fazıl'ın da değildir. Nazım Hikmet, bu sebeplerin arasında sosyalist olmasından dolayı bazı taraflarca dinsiz ilan edilmiştir. Ancak Nazım Hikmet'in yazdığı “Mevlâna Şiiri”, bu fikri yalanlar ve ideolojinin de ayrı bir düşünce alanı olduğunu bizlere hatırlatır:

*“Sararken alınımı yokluğun tacı/ Gönülden silindi neşeyle acı/
Kalpte muhabbette buldum ilacı/ Ben de müridinim işte Mevlâna/
Ebede set çeken zulmeti deldim/ Aşkı içten duyduğum, arşa yükseldim/
Kalpten temizlendim huzura geldim/ Ben de müridinim işte Mevlâna! /”*

Hakkı Süha Gezgin'in Faruk Nafiz için yazdığı şiir de ideolojik açıdan etkilidir:

*“Bir kavmi uykusundan uyandırır bu haller
Doğar aç midelerden nur topu ihtilaller.”*

Dünya edebiyatından ise Goethe'nin görüşünü ideolojik olarak yansıtan şiirler vardır. Ve hatta belirli bir süre taraftar da toplamıştır: *“Dağılıyor Kuzey, Batı, Güney/ Çatırıyor tahtlar, imparatorluklar titriyor/ Uç git sen, var saf Doğu'ya/ Ataların havasını solumaya!”*

Düşünce ve Şiir

Düşüncelerin şiirlere etkisine örnek olarak, Ahmet Oktay'ın şu sözleriyle yazımıza devam edelim: *“İlhan Berk'te ‘bütün’ düşüncesi, daha önemlisi atmosfer yok.”* Peki gerçekten Berk'in düşüncesi neydi? İlhan Berk'in örnek olarak *“Dünyada En Güzel Şehirler Uyanır”* şiirinden iki bent ele alarak inceleyebiliriz;

*Sabah akşam asker şarkılarıyla yatanlarını kalkanlarını
biliyorum*

*Bıçak gibi apartmanlar, hastaneler, bankalar şehrin
uykusunu böler*

*Açık limanlarda barınmış gemilerin tayfaları dünyaya karşı
gözlerini uğuştururlar*

Direklere bayraklar çekilir uzak dünyalara ait

Sahiller boyunca denizlere koca köprüler, vinçler uzanır

Bütün yataklarında doğrulan insanlar aşkı ve Allah'ı

Düşünmez olurlar

Burada bence Ahmet Oktay'ın savunmadığı bir nokta var. Aslında şiirde bir bütünlüğün olduğunu görebiliriz. Diğer bentleri de hesaba kattığımızda neredeyse tüm şiir ekseninin *“Şehrin Uykusu* (şehirdeki insanların bir bütün olarak şehrin uyanmasını anlatması) etrafında dönüp dolaştığını görmek mümkün. Berk'in şehrin insanlarını anlatarak bir şehri uyandırması da güzel bir gün sabahını anımsattır. Bundan dolayı bu noktada Ahmet Oktay'dan farklı düşünüyorum. Aslında dünyayı tanımlamak ve derviş olacak kadar yazmak, önemli bir düşünce birikimini gerektirir. Bu da bizi ilk başlığımız olan -düşüncelerle neler değişir-e götürür. Bir düşünce olarak yazdığımız satırlar kimi zaman dünyayı değiştirir. Örnek verecek olursak biz yaklaşık sekiz yüzyıl önce yaşamış Yunus Emre'yi nasıl biliyoruz, çünkü Yunus, tüm düşünce yatırımını ruhuna vermiş, dervişlik makamındayken kelimeleri ilahi bir aşkla öyle evirip çe-

virmişti ki sekiz yüzyıl boyunca satırları içimize işlemiştir. Aslında şiirdeki düşüncelerimiz yaşadıklarımızı bedenimize giymekle mümkün olur. Yaşamadığımız bir şeyi kurmaca olarak yazdığımız vakit dünyayı değiştiremeyiz. Çok kaliteli eserler verilmesi mümkündür, ancak düşüncesel anlamda bir fikri çevirmeye gücü yetmez. Örneğin Sabahattin Ali, Yaşar Kemal yıllarca çile çekmeseydi yazdığı roman ve öyküleri bugün Türk Edebiyatını tabii olarak şekillendiremezdi.

Yeni Düşüncesel Keşifler

Turgut Uyar'ın öncülük yaptığı düşünüldüğü “*Kusurlu Şiir*” Türk Edebiyatına yeni bir arayış getirmiştir. Baudelaire de “*Şiir kusursuz simyacının işidir,*” diye belirtmiştir. Hiç yüzüne bakılmayan “*Garip Şiiri*”, benzer Türk Edebiyatına çok iyi bir dönemi yaşatmıştır. Ne kadar uygun görülse de yeni bir düşünce sistemini getirdiği muhakkaktır. Keza sonrasında gelen “İkinci Yeni” şiiri için de aynı şeyleri söyleyebiliriz. Öncesinde tamamen açık anlamlı şiir yerine Edip Cansever'in sözleriyle; “*Kapalı şiir yoktur; olsa olsa şiire kapalı kişiler vardır,*” sözü önemli bir yenilik getirmiştir. Şiir şöyle olmalı, böyle olmalı meselesi değildir bu. Aslında bir modernlik arayışı ve düşünme şekli açısından bir yeniliktir. Buna da örnek verecek olursak İkinci Yeni şairlerinden Sezai Karakoç'u bir öncü saymamız gayet doğaldır.

Divan şiirlerinin yazıldığı Fuzuli dönemine uğramış olsak ve sözgelimi ileride bugünkü modern şiirin geleceğinden bahsetsek bizlere muhtemelen ya deli gözüyle bakılırdı ya da kötü bir sözle eleştiri yapılırdı. Keza modernist şiir, post-modernist şiir de bu gelişmelere dahildir. Pek savunmamakla birlikte bu anlayış da bir yenilik arayışını beraberinde getirmiştir.

Kaynakça

- Berk, İlhan (2009). *Bir Yeryüzü Tanığı*, YKY Yayınları, İstanbul.
- İnce, Özdemir (2001). *Şiir ve Gerçeklik*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Meriç, Cemil (2024). *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Nabi, Yaşar Nabi (2003). *Şiir Sanatı*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Said, Edward W. (2022). *Şarkiyatçılık*, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Yücebaş, Hilmi (1974), *Faruk Nafiz Çamlıbel*, Yaylacılık Matbaası, İstanbul.

TÜRKİYE DİL VE EDEBİYAT DERNEĞİ DERGİLERİ

 dilveedebiyatdr

 dilveedebiyatdr

 tdedtr

 tdedtr

 olagansiir

 olagansiir

 olaganhikaye

 olaganhikaye

 kardelencocukdr

 kardelencocukdr

Abone olmak için:
Telefon: 0212 581 61 72
E-posta: bilgi@tded.org.tr

 tdedtr

 tdedtr

 turkiyedilveedebiyat

tded.org.tr

Olğan

Şiir

n.42

İKİ AYLIK ŞİİR DERGİSİ